

Språkutbildning i Norden

*Konferens
om förnyelse
av högre
utbildning
i främmande
språk*

LUND
25–26 AUGUSTI
2003

ANP 2004:726

Språkutbildning i Norden

Konferens om förnyelse af højre utbildning i främmande språk

ANP 2004:726

© Nordisk Ministerråd, København 2004

Tryk:

Oplag: 350

Omslag: C-H. K. Zakrisson, www.polytype.dk

Trykt på miljøvenligt papir som opfylder kravene
i den nordiske miljøsvanemærkeordning.

Printed in Denmark

Nordisk Ministerråd

Store Strandstræde 18
DK-1255 Copenhagen K
Telefon (+45) 3396 0200
Telefax (+45) 3396 0202

Nordisk Råd

Store Strandstræde 18
DK-1255 Copenhagen K
Telefon (+45) 3396 0400
Telefax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Nordiskt samarbete inom högre utbildning

Ledningsgruppen för nordiskt samarbete inom högre utbildning (HÖGUT) har till uppgift att främja nordiskt samarbete inom högre utbildning, och utveckla och stärka den nordiska utbildningssamfundet. Högre utbildning definieras i detta sammanhang som samtliga postgymnasiala utbildningar vid universitet och högskolor i Norden. HÖGUT bildades 1988 och är rådgivande organ till Nordiska ministerrådet för utbildning och forskning (MR-U). I sitt arbete lämnar HÖGUT bidrag till den nordiska utbildningspolitiska debatten, följer upp de nordiska avtalen på området, bidrar till samarbete om gemensamma utbildningar tillsammans med att vara ett kontaktorgan för utbyte av information. HÖGUT är ansvarigt för genomförande, uppföljning och utveckling av det nordiska programmet för studenter, lärare och administratörer inom högre utbildning, Nordplus.

Nordisk Ministerråd

blev oprettet i 1971 som samarbejdsorgan mellem de nordiske landes regeringer. Mini-sterrådet fremlægger forslag til Nordisk Råds sessioner, viderefører rådets rekommandationer, rapporterer til Nordisk Råd om samarbejdets resultater og leder arbejdet inden for de forskellige emneområder. Samarbejdet koordineres af samarbejdsministrene, der er udpeget af det enkelte lands regering. Ministerrådet træder sammen i forskellige sammensætninger – afhængigt af hvilke spørgsmål, der skal behandles.

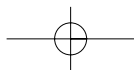
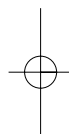
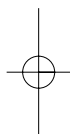
Nordisk Råd

blev oprettet i 1952 som et samarbejdsorgan mellem de folkevalgte forsamlinger og regeringer i Danmark, Island, Norge og Sverige. Finland indtrådte i 1955. Færøernes, Grønlands og Ålands delegationer indgår i henholdsvis Danmarks Riges og Finlands delegationer. Rådet består af 87 medlemmer. Nordisk Råd er initiativtagende og rådgivende og har kontrollerende opgaver i det nordiske samarbejde. Nordisk Råds organer er plenarforsamlingen, præsident og udvalgene.

Innehåll

Förord 7

- 1 Inledning 9
- 2 Sammanfattning av konferensens föredrag 11
 - 2.1 Inledningsanföranden 11
 - 2.2 Diskussion om den nuvarande situationen 12
 - 2.3 Paneldebatt 15
 - 2.4 Språkpolitik 18
 - 2.5 Cafédiskussion 20
 - 2.6 Samarbete och förnyelse 27
 - 2.7 Sammanfattande paneldiskussion 31
 - 2.8 Konferensens avslutning och förslag 34
- 3 Föredrag i urval 36
 - 3.1 KAREN M. LAURIDSEN: Sproget og
den nordiske medborger i det 21. århundrede 36
 - 3.2 HANNE ROCHHOLZ: Inlägg i paneldebatt
– Studentens bidrag til paneldiskussionen 45
 - 3.3 LENNART STÅHLE: Ett förslag
till språkpolitik ur ett svenskt perspektiv 48
 - 3.4 KAREN SONNE JAKOBSEN: Språkpolitik
på institutionell nivå 56
- Deltagarlista 69
- Litteraturlista 70

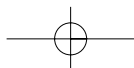
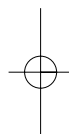
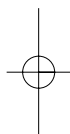
Förord

Föreliggande rapport är en redovisning av den nordiska konferens om högre utbildning i främmande språk som anordnades i Lund i augusti 2003. Rapporten är sammanställd av Jan Svensson, Lunds universitet och Lars Alberius, Nordiska ministerrådet.

Det var meningen att rapporten skulle ha förelegat redan under hösten, men redaktörernas arbetsförhållnaden har dessvärre nödvändiggjort andra prioriteringar, vilket har fördröjt rapportens färdigställande. Konferensens resultat har emellertid inte helt och hållet stannat i det fördolda. En preliminär rapport diskuterades under november månad inom ledningsgruppen för nordiskt samarbete inom högre utbildning (HÖGUT). Ledningsgruppen tog del av konferensens förslag och ställde sig villig att vara behjälplig att stimulera nordiskt samarbete inom högre utbildning i främmande språk.

De nordiska universitetsrektorernas samarbetsorganisation, Nordiskt universitetssamarbete (NUS), har också kontaktats med en förfrågan om intresse att genomföra någon form av nordiskt projekt eller analys.

I och med att den slutliga rapporten nu föreligger finns det möjlighet att föra ut diskussionen i en vidare krets.

1 Inledning

Den 25–26 augusti 2003 anordnades en konferens i Lund med syfte att diskutera den högre utbildningen i språk och föreslå åtgärder för att stärka språkundervisningens ställning vid Nordiska universitet och högskolor. Konferensen finansierades av Nordiska ministerrådet och arrangerades av ministerrådet i samarbete med Lunds universitet. En arbetsgrupp med företrädare för Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige planerade programmet och bjöd in deltagarna. De förslag som konferensdeltagarna enades om kan sammanfattas på följande sätt:

Konferensen föreslår att Nordiska ministerrådet avsätter medel för genomförandet av en mer fullständig situationsbeskrivning av den högre språkutbildningen i Norden. Beskrivningen bör bygga på de nationella utredningar som redan föreligger men komplettera dessa på relevanta punkter och anlägga ett nordiskt perspektiv. Bland det som måste beaktas i beskrivningen märks följande:

- de framtida behoven av språkutbildning i Norden
- invandrarspråkens och minoritetsspråkens roll i den högre utbildningen
- omfattningen av utlandsstudier, t.ex. inom ramen för Erasmus och Nordplus
- principerna för tilldelning av medel till de högre språkutbildningarna

Situationsbeskrivningen ska ligga till grund för ett språkpolitiskt dokument som pekar ut riktlinjer för framtida åtgärder för att stärka den högre språkutbildningen i Norden. Det språkpolitiska dokumentet bör förankras i Nordiska ministerrådet och den nordiska rektorskonferensen.

Konferensen konstaterade att det är viktigt att initiera och utveckla samarbete mellan olika institutioner och lärosäten. Sam-

arbete av det här slaget bör emellertid komma till stånd via bottom up-processer för att garantera samarbetspartnernas engagemang. Det är viktigt att sprida information om pågående och planerade samarbetsprojekt. Konferensen föreslår därför att Nordiska ministerrådet tar initiativ till upprättandet av en hemsida som gör det möjligt att utbyta erfarenheter inom området.

Slutligen föreslår konferensen att man arrangerar ytterligare konferenser av det här slaget, men att det sker med mer preciserade frågeställningar och med utvidgat deltagande av studentorganisationerna.

Den följande texten är disponerad på följande sätt: I det närmast följande avsnittet ges ett sammanfattande referat av de föredrag och diskussioner som utgjorde konferensens innehåll. Framställningen gör inte anspråk på fullständighet, men bör ge en relativt god bild av vad som hände. Därefter följer ett avsnitt med fullständiga versioner av ett antal av föredragen. Detta avsnitt ger möjlighet för den som vill fördjupa sig i de enskilda problemställningarna. Slutligen finns en bilagedel med diverse faktauppgifter.

2 Sammanfattning av konferensens föredrag och diskussioner

2.1 Inledningsanföranden

Måndagsförmiddagen inleddes med hälsningsanföranden av avdelningschef Riitta Lampola från Nordiska ministerrådet och av Lunds universitets rektor, Göran Bexell.

RIITTA LAMPOLA betonade bl.a. att syftet med konferensen är att skapa ett forum för arbetsdelning, förnyelse av och samarbete inom högre utbildning i främmande språk – särskilt små språk – i Norden. Konferensen ska diskutera de främmande språkens förändrade roll dels i ett nordiskt perspektiv, dels i relation till Europa. Språkpolitik på europeisk, nationell och institutionell nivå kommer att diskuteras. En viktig fråga är också hur vi kan befrämja studier av främmande språk inom ramen för högre utbildning.

Lampola slog också fast att konferensen ska sammanfattas i en rapport. Rapporten ska spridas till de nordiska ländernas regeringar och myndigheter och vara ett underlag för den vidare diskussionen om förnyelse av högre utbildning i främmande språk.

GÖRAN BEXELL konstaterade att samverkan mellan lärosäten av tradition är mycket svårt, men att det är på gång. Samverkan möter fri konkurrens, vilket gör det så oerhört svårt. Lunds universitet ansvarade för något år sedan för en nationell konferens om latin och grekiska, som blev mycket lyckad. Efter det har universitetet gått vidare med särskilda småspråkssatsningar. För att det skall

lyckas för små språk att handlar det om att sprida opinion centralt i våra länder och dessutom på fred front.

2.2 Diskussion om den nuvarande situationen

Därefter följde två föreläsningar om den nuvarande situationen för den högre språkutbildningen i Norden av prorektor Karen M. Lauridsen, Handelshøjskolen i Århus och FD Lillemor Kim, SISTER.

KAREN M. LAURIDSEN konstaterade inledningsvis att intresset för språk och språkstudier är i dalande i de flesta länder i Europa, och om man inte kan vända den trenden, så kommer det inom kort att uppstå svårigheter på en rad områden. Bland annat kommer det att bli svårt att rekrytera språklärare, vilket kommer att leda till förstärkta problem på sikt. Eftersom problemet är internationellt bör man också söka lösningar på internationell nivå, vare sig det sker inom ramen för nordiskt samarbete eller som mer omfattande europeiska samarbetsinsatser. T.ex. kan rekryteringen till olika typer av anställningar göras mer internationell än vad som är fallet idag. Bortsett från de konkreta, praktiska behoven motiveras ett förstärkt samarbete också av de nordiska universitetens anslutning till Bolognaprocessen. Inom ramen för Bolognasamarbetet finns ett explicit krav på att alla studenter ska kunna två språk förutom modersmålet.

Lauridsen pekade ut tre olika kompetensbehov som måste fyllas för att genomföra en kvalitativ språkundervisning, 1) utbildade språklärare på alla nivåer i utbildningssystemet, 2) språkexperter som tolkar och översättare samt 3) språkundervisning för alla dem som inte primärt är språkstudierande, men som behöver språkkunskaper för sitt kommande arbetsliv. För att möta dessa behov måste universiteten se över och rekonstruera sina språkutbildningar. Alla utbildningsförlopp kan inte sikta till specialistkompetens på alla språkliga nivåer utan man måste också sikta på partiella färdigheter.

Avslutningsvis framhöll Lauridsen än en gång behovet av samarbete i olika former.

LILLEMOR KIM inledde med att konstatera att de högre utbildningarna i Norden är lika olika. I föredraget inkluderades inte Island beroende på svårigheterna att göra relevanta jämförelser på de aktuella områdena. Utgångspunkt togs i den högre utbildningens struktur inkluderat institutionell styrning, studieorganisation och examenssystem, utbildningarnas styrning vad gäller resurstilldelning och kvalitetskontroll samt policy.

Kim gick igenom basfakta för högre utbildning i Norden – siffrorna beskriver situationen 2002 – och konstaterade att Sverige har 15 universitet, 6 högskolor med vetenskapsområde samt 11 högskolor, 7 konstnärliga högskolor och 11 enskilda högskolor utan vetenskapsområde. För såväl universitet som högskolor finns en gemensam högskolelag och högskoleförordning. All högskoleutbildning är underställd utbildningsdepartementet utom Lantbruksuniversitet som lyder under Jordbruksdepartementet.

I *Danmark* skiljer man mellan lange videregående uddannelser (LVU) därtill räknas 11 universitet (motsv.), mellomlange videregående uddannelser (MVU) därtill räknas 23 CVU'er, vilka inkluderar cirka 80 utbildningsanstalter samt kortere videregående uddannelser (KVU) därtill räknas 53 utbildningsanstalter (ehrværsvsakademier). De finns tre lagar: Universitetslov, Lov om MVU och Lov om KVU. Vid universiteten bedrivs grundutbildning, öppen utbildning och PhD-utbildning, vid MVU:erna bedrivs 3-4 åriga med forskningsanknytning samt vid KVU:erna genomförs grundutbildningar om två år, videregående vuxen-undervisning. Ministeriet for Videnskab, teknologi og udvikling ansvarar för universiteten, medan Undervisningsministeriet ansvarar för MVU och KVU.

I *Finland* finns det totalt 20 universitet och vetenskapliga högskolor (inkl. konsthögskolor) samt 29 yrkeshögskolor (kommunala eller privata). Universiteten är underställda en universitetslag och yrkeshögskolorna Bestämmelser om yrkeshögskolestudier. Vid universiteten genomförs grundutbildning, öppen universitetsutbildning samt forskarutbildning och vid yrkeshögskolorna grundutbildning, påbyggnadsutbildning, öppen utbildning och vuxen-undervisning. Utbildningsministeriet ansvarar för alla utbildningar utom polisyrkeshögskolan.

Universitetssektorn i Norge består av 4 universitet och 6 vetenskapliga högskolor och högskolesektorn av 26 statliga högskolor, 2 konsthögskolor samt ca 30 privata högskolor. För båda dessa sektorer finns en gemensam universitets- och högskolelag med några särbestämmelser för universiteten. Inom universitetssektorn bedrivs grundutbildning, etterutdanning och forskarutbildning och inom högskolesektorn grundutbildning, etterutdanning samt forskarutbildning i enstaka ämnen vid några högskolor. Utdannings- och forskningsdepartementet ansvarar för båda sektorerna.

I fråga om språkutbildningar menade Kim att det finns tre huvudkategorier av språkutbildning på universitetsnivå, nämligen utbildning av lärare i språk för primär-, sekundär- och tertiär nivå, av språkexperter inkl forskarutbildning i språk och breddutbildning i språk av icke språkstuderande.

Kim gick igenom den demografiska utvecklingen i de nordiska länderna relaterat till antalet studerande inom högre utbildning. Hon menade att det finns skillnader i sättet att reglera dimensioneringen, medan tillväxten varit likartad i våra länder. Statistiken visar klart att ländernas högre utbildningar har expanderat. De senaste årens utveckling och expansion är avspeglings av internationella trender, vilket bl.a. gett upphov till ett ökat fokus på kvalitet och kvalitetssäkring. Expansionen har även inneburit en ökad bredd och variation av utbildningarna, och att nya typer av studerande och verksamhetsformer dykt upp i de nordiska länderna.

Vid jämförelser av de olika länderna finns det tydliga drag av parvisa likheter. Sverige och Norge har mycket gemensamt, liksom Danmark och Finland. När det gäller styrning och finansiering av forskning är likheterna dock större mellan Sverige och Finland respektive mellan Danmark och Norge. Danmark och Norge har även likartad utveckling vad gäller de senaste universitets- och forskningsreformerna.

Kim menade att reformstrategierna i de olika länderna kan sammanfattas så att Sverige har fokuserat utbyggnad och rättvis fördelning, Danmark på flexibilitet och livslångt lärande, Finland på konkurrens och resultat och Norge på samordning och kompetens.

Slutligen anfördes att universitets- och högskolesektorn i de nordiska länderna har många utmaningar att möta i framtiden. Det handlar om sådant som ökad mångfald av studerande (diversifiering), ökad internationalisering och EU-anpassning, minskad studenttillströmning, otillräcklig resursvolym bl.a. genom minskade forskningsbidrag som tvingar lärosätena att finna nya typer av finansiering samt förändrade lärarutbildningar. För att kunna finna lösningar på dessa problem gäller det att försöka se vad vi kan lära av varandra i Norden och dessutom diskutera vad som kan lösas nationellt och vad som kan lösas nordiskt.

2.3 Paneldebatt

Förmiddagen avslutades med en paneldebatt med förberedda inlägg från gymnasieförbundschef Tomas Johansson från Sverige, vice häradshövding Heikki Suomalainen från Industrins och Arbetsgivarnas Centralförbund i Finland samt Hanne Rochholz, lärare i tyska och danska vid Voksenuddannelsecentret i Århus.

TOMAS JOHANSSON tog avstamp i frågan om det vikande intresset för språkstudier i gymnasieskolan och konstaterade att en anledning till det svala intresset är möjligheten att göra taktikval. Det krävs mycket arbete för att få höga betyg i främmande språk, och då är det frestande att i stället välja ämnen som uppfattas som enklare. Eftersom det är angeläget att eleverna lär sig fler språk än engelska så måste man få till stånd en attitydförändring, och ett sätt skulle kunna vara att uppvärdera språkbetygen vid antagning till högre utbildning.

Johansson menade också att de didaktiska frågorna har blivit eftersatta och att den pedagogik som bedrivs inte är anpassad till den situation som råder i gymnasieskolorna idag. Det handlar om att se språk som verktyg för information och tänkande och inte bara snävt som ett kommunikationsmedel. Det gäller också att hitta ordningar som gynnar fördjupade studier i flera språk, och inte bara studier under någon enstaka kurs.

En tredje punkt gällde elevgruppernas demografiska sammansättning. De allra flesta skolor idag är mångspråkiga och mångkulturella och det är viktigt att se detta förhållande som en tillgång och inte ett problem. Förutsättningar för att visa på flerspråkighetens fördelar är ju goda på många håll. Den rådande situationen är emellertid inte gynnsam för den nordiska språkförståelsen. Den som inte har ett nordiskt språk som modersmål har som regel svårt att förstå de övriga nordiska språken.

HEIKKI SUOMALAINEN uppehöll sig framför allt vid två frågor, engelskans roll i de multinationella bolagen och effekterna av Bolognaprocessen. Han menade att engelskan roll i industrin sannolikt kommer att stärkas i framtiden. Redan i dag används ju engelska som bolagsspråk i de stora företagen och det finns inga tecken på att detta förhållande kommer att ändras. Tidigare spelade även franskan en roll i det europeiska perspektivet men idag är det bara engelska som gäller. Dessvärre är det ofta en dålig engelska som talas, vilket är ett argument för förbättrad utbildning även i detta språk.

Den europeiska industrin ställer sig bakom Bolognaprocessen och är mycket positiv till den ökade mobilitet som processen kommer att medföra. Industrin kommer att arbeta mycket för att de nya examina blir användbara i industrin och i »verkligheten«. Industrin behöver personal som behärskar främmande språk, men de behöver inte vara språkexperter. Dessutom behövs det fler människor i framtiden, med bättre språkkunskaper och fler språk. Ett viktigt komplement till kunskaperna i språk är delkompetens eller enbart förståelse av språk. Detta måste börja redan i skolan.

HANNE ROCHHOLZ lyfte inledningsvis upp frågan om grannspråkförståelsen och konstaterade – liksom Johansson – att den gemensamma nordiska språkförståelsen är på väg att försvinna. I framtiden måste det nordiska i ökad utsträckning ses som en del av det europeiska. Det är viktigt att uppmana studerande på olika nivåer att utnyttja de nordiska utbytesprogrammen. När man väl lärt sig de nordiska språken blir det lättare att lära sig fler språk.

Hochholz föreslog att det framtida nordiska samarbetet inriktas på att göra språkutbildningarna mer intressanta, t.ex. genom en strategisk användning av IT och i synnerhet Internet. Man måste koppla ihop teori och praktik och också den nyare forskningen med olika pedagogiska insatser. Överhuvudtaget efterlyste hon en ökad satsning på medvetna didaktiska förhållningssätt.

I den diskussion som följde på paneldebatten (och som delvis också fångade upp de tidigare föreläsningarna) aktualiserades framför allt följande problemkomplex:

- Den pedagogiska praktiken. Det råder inte någon samstämmighet om hur man ska undervisa i och om främmande språk. Om man ställer de didaktiska frågorna vad? hur? och varför? kommer man att få olika svar beroende på vem man frågar. För att frågorna ska kunna hanteras måste tydligare målanalyser genomföras. Det finns en lång rad olika behov som ska tillgodoses och de pedagogiska formerna måste få tillåts variera beroende på de olika behoven. I detta problemkomplex skymtar också en potentiell eller reell konflikt mellan universiteten och lärarutbildningarna.
- Mångkulturaliteten. Den homogena (språk)kulturen är numera historia, också i de nordiska länderna. Mångspråkigheten är en realitet som måste hanteras och helst vändas till något positivt.
- Engelskans roll. Att engelska har en särställning bland de europeiska språken står klart, men frågan är hur stor engelskans dominans ska tillåtas att bli. Är det möjligt att lyfta upp andra språk på den internationella arenan och hur ska det i så fall gå till? Det är också viktigt att fundera över vilken engelska det är som används. Är det en begränsad engelska som används som lingua franca eller är det en någotsånär fullständig variant? Tilltron till de egna engelskkunskaperna är ofta överdriven och det finns fortsatt behov också av ökade undervisningsinsatser också i engelska.

- IKT och språkutbildning. Trots den snabba utvecklingen och utbyggnaden av Internet har informationsteknologin endast fått marginella konsekvenser för den högre språkundervisningen. Här krävs stora insatser framöver.
- Bolognaprocessen. Vi är mitt inne i en stor europeisk process, Bolognaprocessen, och den måste vi ta hänsyn till. Ambitionerna som formuleras av politikerna är höga, men de praktiska åtgärderna släpar efter.
- Den nordiska samhörigheten. Det har länge funnits goda förutsättningar för olika former av samarbete inom det nordiska området. Den kulturella samhörigheten är stark och de sociala och politiska förhållandena är väldigt lika. De senaste årens utveckling har emellertid inneburit svårigheter för ett utvidgat samarbete. Den gemensamma språkförståelsen har försvagats, och de tätare banden till andra delar av Europa har gjort att det nordiska samarbetet inte uppfattas som lika självklart längre. Det är dock angeläget att utnyttja de fortsatta goda möjligheterna för realistiska samarbetsprojekt.

2.4 Språkpolitik

Under eftermiddagens första del diskuterades språkpolitik på europeisk, nationell och institutionell nivå.

LENNART STÅHLE redogjorde för den svenska småspråkspolitiken med utgångspunkt i de många utredningar som behandlat frågan. Framför allt uppehöll han sig vid HSV:s utredning som färdigställdes under våren 2003.

Han konstaterade att alla studier om språkutbildning sedan 1970-talet säger att det behövs mer pengar. I Högskoleverkets utredning behandlas resurstilldelningssystemet och det förslag man ger är att det utses ett lärosäte som nationellt centrum för ett visst språk och att detta centrum tilldelas sedan extramedel.

När man talar om språkutbildning skall man inte bara fokusera på universiteten och deras utbildningar. Man skall inte glömma att

det oerhört mycket folk som studerar språk inom olika studiecirklar, i Sverige studerar omkring 220 000 inom denna typ av verksamhet.

Man kan inte heller lägga enbart snäva angelägenhetsaspekter på frågan om småspråkens ställning. Det finns både nationella och kulturpolitiska intressen av att upprätthålla en rad språkämnar även om de inte går att göra ekonomiskt bärkraftiga.

Man skall heller inte glömma de handelspolitiska aspekterna av språk. Svenskt näringsliv har konstaterat att engelskan dominerar totalt inom den sektorn, men det uttrycks ofta önskemål om breddade språkkunskaper.

Ståhle fokuserade också på arbetsfördelningen inom undervisningssystemet och menade att det inte är rimligt att universitet och högskolor bedriver nybörjarundervisning t.ex. i tyska. Detta bör klaras av i den grundläggande skolundervisningen.

År 2002 läste 15 000–16 000 språk i Sverige. Det är 2 000 fler än året innan. Det största språket är engelska. Samtidigt studerar 220 000 i studiecirklar i Sverige och om man räknar bort dem som studerar hemspråk blir siffran mer reell och då blir det totala antalet omkring 130 000. Likaså ökar antalet språkstuderande, men detta gäller endast på de lägre nivåerna. Frågan är varför. En fråga man inte har något svar på.

KAREN SONNE JAKOBSEN tog sin utgångspunkt i den nyligen utkomna rapporten »Sprogpolitik på de danske universiteter« som behandlar frågeställningar med direkt relevans för konferensens ämne. Hon konstaterade inledningsvis att universitet och högskolor har en dubbel uppgift, dels att delta i det internationella utbytet av kunskap, vilket förutsätter goda kunskaper i främmande språk, dels att förmedla de inhämtade kunskaperna till medborgarna i det egna landet, vilket förutsätter en avancerad modersmålskompetens. Med denna utgångspunkt utvecklade hon därefter tre förhållanden som kräver en aktiv och medvetens språkpolitik.

- 1) För att upprätthålla och utveckla kompetensen i det egna modersmålet (danska) måste studenterna få en värdering av sin egen formuleringsförmåga och öva kommunikationen med grannspråken. De studenter som har annat modersmål än danska måste få erbjudande om ämnesrelaterad språkundervisning. Förmågan till forskningsförmedling i de lokala nätverken måste stärkas.
- 2) För att den internationella kommunikationen ska fungera så smärtfritt som möjligt måste de studerande uppmuntras att vidareutveckla sina basfärdigheter. Sonne Jakobsen exemplifierade med en kurs i kultur- och språkmötesstudier som ges vid RUC. Ett annat sätt är att bygga upp »språkkompetenscentra« efter tyskt mönster.
- 3) För att skapa förnyelse av de högre språkutbildningarna måste man a) utveckla de traditionellt nationella filologierna till pluralistiska språk- och kulturstudier, b) arbeta med öppna kursutbud och undervisningsformer samt c) hitta former för att möta nya intressen och behov, t.ex. att skapa utbildningsvarianter med tydligare inriktning mot arbete i näringslivet.

I den efterföljande diskussionen underströks vikten av att utveckla de traditionella filologierna till mer pluralistiska språk- och kulturstudier och likaledes att man måste förändra kursutbudet och undervisningsformerna. Några diskussionsdeltagare ifrågasatte tanken på företagsperspektiv i studierna och menade att man i stället bör satsa på praktik som ligger vid sidan av det ordinarie undervisningsförloppet. I diskussionen framhölls också behovet av »qualification frameworks«, bestående av intellektuell kompetens, ämnesmässig kompetens och praktikkompetens.

2.5 Cafédiskussion

Måndagseftermiddagen avslutades med en cafédiskussion vid vilken följande frågor behandlades: Vilka allmänna och övergripande problem är förknippade med den högre utbildningen i främmande

språk? Hur kan man förnya utbildningarna inom universitet och högskola? Hur kan vi samarbeta och dra nytta av varandra? Vad ska den pågående konferensen presentera som resultat? Frågorna diskuterades i smågrupper under ledning av en sekreterare. Efter halva tiden roterades grupperna med syfte att åstadkomma så stor idévariation som möjligt. Det följande är inte någon fullständig redovisning av de diskussioner som fördes vid vart och ett av bordet men ett försök till sammanfattning av de synpunkter som kom fram i gruppernas redovisningar. Förslagen är inte alltid inbördes förenliga.

2.5.1 Probleminventering

En del av diskussionerna syftade till att peka på och uppmärksamma problem som aktualiseras vid undervisning av främmande språk på universitets/högskolenivå:

- Alla var ense om att språkstudier måste få kosta. Det är tidsödande och resurskrävande att studera språk vilket man i större utsträckning borde tagit hänsyn till då man utformade medelstillelningssystemen.
- Ett annat problem för planeringen som fördes fram är att studenterna är nyckfullt och följer prioriteringar som inte alltid är utbildningsplanernas prioriteringar. T.ex. kan tillgång till bostad på studieorten vara ett tyngre argument än de rent akademiska argumenten.
- I många av de diskussioner som har förts under senare år har tanken på koncentration av resurserna spelat en viktig roll. Flera av grupperna tog upp denna tanke och vände sig mot den. De flesta menar att en koncentration av enskilda ämnen till ett visst lärosäte inte skulle ha avsedd effekt – det skulle i stället leda till en minskning av det totala antalet studerande inom de berörda ämnena. Studenterna inte så rörliga som man tror. Dessutom menade någon grupp att koncentrations-tanken hindrar nyskapande. Det behövs starka miljöer, men det behövs också olika miljöer i kontakt med varandra för att nytänkandet ska kunna ta fart.

- En generellt låg ingångsnivå skapar problem för de akademiska aspekterna av språkstudiet. Problemen blir tydliggjorda i de initiativ som har tagits under senare år att införa nybörjarundervisning i språk som tyska och franska. Det är angeläget att hitta former för att höja ingångsnivån.
- Ett mer övergripande problem som några pekade på var att behovet av språk inte förutses – världspolitiken förändras oavbrutet. Det är därför angeläget att upprätthålla kompetens även i språk som inte är starkt efterfrågade för närvarande.

2.5.2 Förnyelse av språkutbildningarna

Förnyelse kan tänkas ske på en rad sätt: studiets innehåll, samgranskning, metoder etc. Men innanför de snäva ramarna i bachelorstudiet finns det små manövreringsmöjligheter. Den basala kunskapen måste ges utrymme. Undervisningen måste lägga vikt på att visa att språk inte bara rör sig om kommunikation (i trivial mening) men om uttryck för en specifik kultur med sin egen uppfattning av världen.

I en av grupperna diskuterade man utförligt möjligheterna att ändra det klassiska filologiska studiet mot praxis, undervisning och forskning och lyfte upp följande aspekter:

- Ett problem är institutionernas kapacitet, både med avseende på lärarkrafter och på studerande. Många institutioner är helt enkelt för små för att kunna bedriva en varierade och målriktad verksamhet.
- Institutionernas språkpolitik måste ändras, eller rättare: Man måste arbeta för en adekvat språkpolitik. Förståelsen för ett språks uppgifter måste förändras, så att språk inte har et »selbstzweck«, utan är nyckeln till andra kulturer och tänkesätt. Språkämnena bör samarbeta för att bygga upp en gemensam förståelseram, och en överordnad politik ska garantera att ett sådant samarbete verkligen får resultat.
- Ska man – som fallet är i Sverige – arbeta med »milepæle«. Här blir Europarådets referensram relevant.

- Det kan skapa svårigheterna för institutionerna att upprätthålla sin självförståelse om språkstudierna ska utbjudas som »redskapsämnen«, dvs. med stark målinriktning men utan innehållsligt djup.
- Man måste vara beredd att ändra administrationen och den organisatoriska strukturen, dvs. de praktiska områdena – vi får knappast mer pengar om vi inte tänker nytt. Det är innovationerna som ska bära oss vidare.

Bland det som kom fram i de övriga grupperna kan följande nämnas:

- Man bör i högre utsträckning än idag utveckla area studies, t.ex. i samarbete med naturvetenskapliga och tekniska ämnen. I sådana sammanhang kan man också utveckla fackspråkliga studier.
- De klassiska filologiska disciplinerna (språk och litteratur, översättning, färdighetsmoment) har i ökande utsträckning kommit att kombineras med andra områden som historia, samhällsstudier, mediestudier etc., vilket har lett till ökad disciplinträngsel. Lösningen på detta skulle kunna vara en bred basutbildning och en mer eller mindre professionsinriktad specialisering via moduler på de högre nivåerna. Här skulle mindre ämnesmiljöer via nationella (eller nordiska) nätverk kunna utveckla var sina moduler. Om de små miljöerna ska kunna bibehållas så krävs det arbetsdelning.
- Man bör utveckla samarbete över institutions- och ämnesgränser också för den reguljära språkundervisningen. I förlängningen kan man upprätta språkcentra.
- Man måste genomföra en ordentlig analys av studenterna och deras behov innan man förnyar. Det är viktigt att betona att språk inte bara är kommunikation, det är också kulturell förståelse. Språkstudiet behöver kompletteras med etnografiska och semiotiska perspektiv.
- Studerande på magisternivå (motsvarande) kan ofta tänka sig att flytta, medan de nya studerande ofta väljer ur det tillgängliga utbudet. Därför är det viktigt att man då man påbörjar

studierna kan välja mellan många språk/ämnen vid varje universitet. Därigenom bevaras de eftertraktade kombinationsmöjligheterna.

- Den kommunikativa kompetensen måste höjas. Det är viktigt med praktik (= uppehåll i målspråkslandet). Kombinationsstudier (områdesstudier etc.) kan fungera, men det kräver större förutsägbarhet i resurstillförseln.

2.5.3 Om rekrytering

Bortsett från i Finland har de traditionella språkämnena i alla de nordiska länderna problem med fallande ansökningstal. Det är i princip fritt inträde till språkstudierna, och det medför att språkämnena på vissa håll fungerar som genvägar för studenter med låga genomsnittsbetyg till andra studier. Eller helt enkelt som väntsal till någon annan utbildning. För att komma till rätta med detta krävs åtgärder av olika slag.

Åtgärder för att motverka avhopp:

- Det är viktigt att möta de studerande där de är. Man måste skapa bryggor.
- Vi måste skapa arbetstunga, klart definierade och strukturerade studieförlopp.

Åtgärder för att öka ansökningarna:

- Bättre *information*
 - informationsmedarbetare
 - informationsmaterial till gymnasierna
 - öppet hus och brobyggande
- *Kombinationsutbildningar* (som vid handelshögskolorna) eller bättre information om kombinationsmöjligheterna. Vid universiteten kan man kombinera nästan helt fritt med andra ämnen.
- Bättre kunskap om *studerandemotiven* för att välja språkutbildningar (nyhetsvärde, exotism ...)

Rekryteringen måste börja i grundskolan! Höj språkens status (påverka opinionen). Snacka inte bara om ekonomi. Språk har/ger individuella fördelar. Rekryteringsproblemen måste lösas i samförstånd med skolverket. Hela samhället måste väckas till medvetande om att endast engelska är en otillräcklig lösning.

Lärarkretsens status måste höjas och »erhvervskompetensen« synliggöras. Punktinsatser kan ha god effekt, jfr Norges forskningsråds »Antikprogram« med rekryteringsstipendier etc. Indragning av tjänster befrämjar inte tillströmningen till högre studier.

2.5.4 Om samverkan/samarbete

Samarbete kan åstadkommas genom att:

- kombinera språk med andra ämnen och ämnesområden (språk och juridik etc.)
- utnyttja den resurs som utländska studenter och lärare utgör på ett mer kreativt sätt, t.ex. i samband med översättning och tolkning
- upprätta språkcentrer efter bl.a. finskt mönster för att få starkare fokusering
- kräva fler främmande språk som behörighet till fortsatta (postgymnasiala) studier
- skapa kontinuitet i utbudet av anställningar; de många nedläggningarna undergräver språkstudiernas status och ämnesmässiga plattform
- öka mobiliteten genom att utnyttja nationell och inter-nordisk expertis
- förstärka de nordiska lärarnas och administratörernas förmåga att kommunicera inbördes – det haltar fortfarande mycket
- åstadkomma bättre information och större likhet i undervisningssystemen
- distribuera det svenska Högskoleverkets rapport om små-språkssituationen för läsning
- arbeta mot gemensamma curricula/joint degrees i anslutning till Bolognaöverenskommelsens ambitioner
- betrakta ämnena vertikalt och samarbeta på denna ledd

Övriga kommentarer om samarbete och samarbetsmöjligheter:

- Att dela lärare är av geografiska skäl bara möjligt på enstaka ställen.
- Nätbaserade utbildningar tilltalar framför allt starkt mål-inriktade, ofta äldre, studerande. Yngre har behov av studiemiljö: campus och caféer.
- Samarbete lättast på forskarnivå.
- För att få samarbete att fungera måste man lösa praktiska problem (t.ex. bostad, transport). Blockseminarier hos varandra. Webbaserad undervisning. Gemensamma utredningar/undersökningar.
- Samarbete bör inte eftersträvas. Det är viktigt att få behålla sina studenter för sig själv.
- Ökad mobilitet av lärare och i synnerhet studenter kräver ekonomiska incitament.

2.5.5 Dialog med politiska organ etc.

Till frågan om hur dialogen med överordnade organ ska föras kom inte så många svar.

- Uppmaningar från konferenser som den här bör ha bättre utsikter att fungera som murbräcka i diskussionen med »högre makter« än vad enskilda institutioners, enskilda grupperingars eller enskilda personers initiativ kan göra. En nordisk språkdelegation skulle givetvis få massiv inverkan
- Universitetsdekanerna bör odla förbindelserna med ämbetsverken
- Om man inrättar »centers of excellence« också inom språkämnenas område, så kommer naturligtvis språkämnenas status att öka i »lovgivernes« ögon.
- Man bör utarbeta en nordisk »språkideologi« för att sätta press på beslutsfattarna. Dialogen måste föras genom olika kanaler, både direkt och via medierna.
- Överordnade myndigheter måste ingripa till småämnenas/småspråkens hjälp i den universitetsinterna kampen för resurser.

2.5.6 Om resultat av konferensen

Olika tankar om vad man önskar att konferensen skall ge för resultat

- Konferensen bör kräva att främmande språk uppgraderas på de primära och sekundära nivåerna: minst två främmande språk är en ovillkorlig förutsättning för behörighet till högre utbildning. Även forskarstuderande ska konfronteras med krav på färdigheter i flera språk.
- Konferensen bör kräva att man skapar konsekvens i skolutbildningarna i Norden.
- Vi bör initiera bredare analyser för att ge politikerna bättre beslutsunderlag.
- Vi bör kräva viktning av betyg i språk som är ett tungt studium: högre viktning av betyg på mer avancerad nivå.
- Genomför jämförelser mellan innehållen i de olika ländernas bachelorprogram och lärarutbildningar.
- Konferensen bör lägga förslag om att utarbeta en gemensam nordisk språkpolitik.
- Arrangera en uppföljningskonferens om ett eller två år.

2.6 Samarbete och förnyelse

Under tisdagsförmiddagen diskuterades olika former för samarbete och förnyelse, men introducerande inlägg av professor Halvor Eifring, Oslo, Peppi Taalas, Jyväskylä, och professor Sven Strömqvist, Lund.

HALVOR EIFRING inledde med att beskriva nätverket mellan Universitet i Oslo och Göteborgs universitet. Områden man samarbetar inom är utbildning, forskarutbildning och forskning. Nätverket ännu så länge i sin linda, därför har man ännu inte så stor erfarenhet av utbyte och samarbete. Dock har man kommit i längre vad gäller den organisatoriska delen av samarbetet.

Nätverkets utgångspunkt var ett projekt som initierades av de två universitetens ledningar. Från början var önskan från den humanistiska fakulteten vid Universitetet i Oslo ett ökat samarbete med Göteborgs universitet, och man fann att ett möjligt samarbetsområde skulle kunna vara kring asiatiska och afrikanska studier. Något som även understöddes av universitetens dekaner.

I januari 2002 tillsattes olika ledningsgrupper tillsammans med koordinators, och ambitiösa planer för samarbetet utarbetades. I december samma år diskuterade dekanmötet ett första steg i samarbetet och i februari 2003 beslutade dekanmötet om att upprätta nätverket och medel tillskötts för tre år.

Medlen har sedan dess utlysts för ansökan till studentutbyte, lärarutbyte, gemensamma gästföreläsare, läromedelsutveckling, distansundervisning och utomlandsuppehåll. Ansökningarna har kommit in, men allt är inte slutbehandlat. Ansökningar har framför allt inkommit från små ämnesområden med begränsade resurser, t.ex. afrikanska, japanska, arabiska, kinesiska, tibetanska, koreanska, sydasiatiska studier. Det är ansökningar från ämnen som ser att ett sådant här samarbete kan medföra att lärosätena kan komplettera varandra, ge ett ökat antal lärare på båda ställena och ge ett större studentunderlag.

Vad gäller studentutbytet kan det konstateras från ansökningarna att studenterna vill studera där kompetensen finns. Det har visat sig finnas en hel del tekniska problem i samband med utbytet. Det gäller sådant som ömsesidigt erkännande av ämnen, omräkning av studentpoäng från svenska till norska poäng och tvärtom, olika krav för bachelor, master, PhD etc. i de olika länderna. Men det har inte bara dykt upp tekniska problem utan även praktiska. Det gäller ökade kostnader i samband med flyttning, boende och liknande. Dessutom har det visat sig att det kanske inte alltid är så attraktivt för en svensk student att flytta till Norge, liksom för en norsk att flytta till Sverige, som man först kunde tro. Det har slutat med att tre studenter sänds från Oslo till Göteborg. Eifring konkluderar med att det visade sig svårare än man från början trodde att få studenter att byta studieort. Dock menade han att det sista ordet inte är sagt i saken. Det kan bli bättre i framtiden.

Vad gäller lärarmobilitet menade Halvor Eifring, att det idag finns större möjligheter till detta än tidigare, framför allt i Oslo. Det beror på att terminerna har förlängts, vilket gett lärarna större flexibilitet när det ska planera sin undervisning. Ett möjligt lärarutbyte har därför blivit undervisning på kortare intensivkurser. Inom nätverket har man diskuterat om lärarutbyte skulle kunna kombineras med studentutbyte och lärarna skulle kunna »ta med sig« sina studenter till det andra lärosätet. Man har sett många fördelar med lärarutbytet. Det ger ökade kontakter mellan lärsätena, och kan leda till forskningssamarbete, utveckling av läromedel och dylikt.

Eifring menade vidare att i motsättning till student- och lärarutbyte som är av komplementär art, förutsätter gemensamma gästföreläsare ett gemensamt intresse för att kunna genomföras. Gemensamma gästföreläsare har dessutom flera fördelar, t.ex. att man delar kostnaderna. Dock menade han att denna typ av föreläsningar bäst fungerar då det kan utgöra en del av undervisningen och inte bara är en enskild företeelse utan sammanhang.

Nästa logiska konsekvens av samarbetet mellan Oslo och Göteborg menade Eifring vara distansundervisning. I en sådan undervisningsform kan lärosätena ha kurserna tillsammans och därmed skapa många möjligheter. Eventuellt skulle distansundervisning kunna kompletteras med fysiskt student- och lärarutbyte.

Slutligen konstaterade Eifring att samarbetet visserligen initierades för toppen, men att stora insatser har förutsatts från den akademiska och annan personal på de två lärosätena för att kunna komma igång och aktiviteter genomföras. Genom samarbetet har det också blivit tydligt att Sverige och Norge är olika. Norge är »Norden Texas« och Sverige är det regelstyrda landet.

PEPPI TAALAS inledde med att kort presentera sig själv. Hon är forskare vid Jyväskylä universitet i Finland och arbetar bl.a. med det tvärvetenskapliga forskningsprojektet SHAPE (Sharing and Constructing Perspectives in Virtual Environments) för Finlands akademi 2001-2000. Hon koordinerar HINKU-utvecklingsprojektet på Jyväskylä universitets språkcenter och utvecklar och undervisar

i det nya Språkteknologistudieprogrammet: »Teknologi i språkundervisning och -inlärning«.

Taalas anförde att teknologin i språkundervisningen har tre centrala element: inlärningens processer och specialiteter samt att det har en stor potential att använda sig av teknologin i språkundervisning. Hon menade att det nu var dags att gå bort från perspektivet »Present-Practice-Produce«-mönstret och istället inrikta sig på mönstret »Observe-Hypothesise-Experiment«. I det senare handlar det framför allt om att observera, komma fram med antaganden, samla information, experimentera med antagandens hållbarhet och reflektera. Vidare diskuterades vilka mediaval som kan göras inom språkundervisningen utifrån teknologins synvinkel: ensamstudier kontra studier i grupp, och ur inlärningsprocessens synvinkel: inlärning som social aktivitet, mångsidig interaktion, motivationens betydelse samt utvärderingens nya former och funktioner.

I utnyttjandet av ny teknologi i språkundervisningen handlar det om att se teknologin som ett integrerat verktyg i såväl individuella som gemensamma processer utifrån ett helhetsperspektiv för att på det viset söka sig fram till nya läroformer, nya »designs«.

Taalas presenterade även språkkompassen, det elektroniska »aktivitetsutrymme« som lärare och studerande använder sig av före, under och efter en språkkurs. Språkkompassen finns på Internet och fungerar som ett verktyg för alla typer av information och informationsutbyte som har med språkundervisningen att göra.

SVEN STRÖMQVIST gav en orientering om hur det senaste decenniets datorteknologi och mätmetoder kan användas för att kasta nytt ljus över de grundläggande språkliga processerna att lyssna och förstå, att tala och göra sig förstådd, att läsa och förstå, och att skriva och göra sig förstådd. Nyckeln till dessa landvinningar är möjligheten att registrera och därefter analysera det språkliga beteendet »online«, d.v.s. som ett realtidsförlopp.

Strömquist demonstrerade också några mät- och analysmetoder, såsom fonetisk analys av talvågen, ögonrörelsemätning under

textläsning, samt datorloggning av tangenttryckningar under ett textskrivningsförlopp. Dessa teknologier och metoder utgör idag delar av forskningens frontlinje, men blir imorgon en självklar del av studenternas verktyg för utforskande, analys och självförståelse. Nya tillämpningar väntar inom områden såsom test, diagnos av språkfärdigheter, samt datorstöd för till exempel språkinläring, textskrivning o.s.v.

Strömqvist visade också hur webben, särskilt dess utveckling mot den s.k. semantiska webben, kan användas för att systematisera och lagra forskningsdata och analysverktyg och göra dem sökbara och tillgängliga i olika forsknings- och utbildningssammanhang.

Strömqvist avslutade med att kort presentera det humanistlaboratorium som är under uppbyggnad vid Språk- och litteraturcentrum i Lund. I humanistlaboratoriet ska en forsknings- och utbildningsmiljö växa fram som tillvaratar de nya teknologiska och metodologiska landvinningarna och för dem ett steg vidare till olika slags tillämpningar inom områdena språk, kultur och kognition.

2.7 Sammanfattande paneldiskussion

I syfte att få en uppsummering av de förda diskussionerna hade arrangörskommittén bett professor Fred Karlsson, Helsingfors, utredare Torsten Källemark, Stockholm och professor Kirsti Koch Christensen att redogöra för sina intryck av förhandlingarna och peka ut tänkbara vägar för framtiden

FRED KARLSSON uppehöll sig inledningsvis vid skillnaderna mellan de nordiska länderna när det gäller hur många som studerar vidare på universitet och högskola. I Finland är det dubbelt så många i åldersgruppen 19–24 som börjar studera på universitet och högskola än de övriga nordiska länderna, dock är Island inte medräknat. Det svåraste ämnet att komma in på är engelska, endast 5 % antas. Den språkliga isoleringen i Finland gör att många vill läsa språk. Över huvudtaget anses i Finland att språkkunskaper

är viktiga. Man kan konstatera att Finland och Sverige satsar ungefär lika mycket räknat i kronor på högre utbildning, trots att Finland endast är hälften så stort som Sverige.

De små språken är emellertid ett problem också i Finland, och dessutom ett problem som funnits länge. Universiteten och andra utbildningsansvariga har stått och stampat på stället länge vad gäller de små språkens vara och framtid. Många utredningar har genomförts, men resultaten från dem är mycket få.

Karlsson menade att vad som måste göras från universitetens och högskolornas sida är att ta i med hårdhandskarna gentemot de olika ländernas ministerier. Universiteten och högskolan bör gå drastiskt fram och hota att nedlägga strategiskt viktiga småämnen om inte större ekonomiska bidrag ges. Vidare krävs det från universitetens och högskolornas sida en även väl uttänkt språkpolitik. En språkpolitik som även behandlar invandrarspråken.

KIRSTI KOCH CHRISTENSEN efterlyste en situationsbeskrivning av de små språken i Norden. En beskrivning där det anges vilka språk som undervisas var och på vilka nivåer.

Vad man kan konstatera är att samarbete är bra, men man skall också komma ihåg att samarbete kan ha sitt pris. Det har under konferensen visats att goda initiativ ovanifrån sällan lyckas. För att ett samarbete skall lyckas krävs det de implementerande nivåerna är med. Det måste finnas entusiastiska lärare och administratörer för att ett samarbete skall fungera och vara konstruktivt. Dessutom måste man veta vad man vill med samarbetet, annars tenderar ett samarbete bli både tidskrävande och dyrt.

Den språkpolitiska diskussionen i Norden har hittills mest handlat om gemensam språkförståelse. Det har vidare handlat om att värna det egna nationalspråket samt utvecklingen av engelska språkprogram och utbildningar. Detta har medfört att alla de andra språken blivit lidande.

Förslag: Det borde utvecklas en nordisk språkpolitik. Och initiativet till detta skulle kunna tas av HÖGUT tillsammans med NUS (det nordiska rektorssamarbetet). I detta arbete skulle en av beståndsdelarna praxis och goda råd.

TORSTEN KÄLVEMARK fokuserade på frågor om språkpolitik och överordnade strategier. Det finns brister i Sverige, men även i de andra nordiska länderna vad gäller språkpolitik och strategier för vilka språk som det skall undervisas i. Allmänt tänker man i dagens utbildningssamhälle i affärsmässiga termer av mer marknad och mindre politik. Detta kan dock inte gälla för språkutbildningarna, där snarare det motsatta scenariot gäller. Det som saknas är utarbetad språkpolitik både nationellt och på institutionell nivå.

I bristen på språkpolitik kan även inkluderas avsaknad av en tydlig utrikespolitik. Ett exempel är ryskans roll i svensk utbildning. Detta gäller även att avsaknad av språkpolitik ger även brister i kulturpolitiken. Det kan till exempel i Sverige gälla finskans roll som minoritetsspråk.

I en språkpolitisk diskussion får man inte glömma studenterna och deras motivation till att studera språk. De studerar språk därför att de vill studera det och dessutom studerar de ett visst språk när de ser att de kan få nytta av språket. Valet att studera ett visst språk har också med kulturella aspekter av språket att göra.

Språkpolitik har även att göra med internationalisering. Detta gäller såväl nationellt som på lokal nivå. För ett universitet/högskola handlar språkpolitik mycket om att man kan visa att dess språkutbildningar har nationell betydelse.

I den efterföljande diskussionen kom det fram ytterligare synpunkter

- Det är en bra idé att göra en jämförelse och status över de främmande språken i våra länder. En sådan undersökning bör även inkludera lärarutbildningarnas status och innovationer,
- Det finns en övertro bland företag vad gäller engelskans funktion,
- Det finns en återhållsamhet vad gäller främmande språk överhuvudtaget,
- Det måste finnas en mekanism som reglerar små språk,
- Hur skall vi argumentera för de små språken?

- Vi måste lyssna till studenterna och deras val då utbytet av främmande språk skall definieras,
- Universiteten är begränsade i sitt handlingsutrymme,
- Att studera språk ger ett självständigt värde, det handlar inte bara om att tjäna pengar,
- Vad är egentligen möjligt att uppnå av språkkunskaper inom språkutbildningar på bachelor- och masternivå?

2.8 Konferensens avslutning och förslag

Under konferensen konstaterades det att det i framtiden behövs en stark fokusering på de stora förändringar som språkområdet kommer att stå inför i framtiden. Det gäller frågor som: Vilka behov av språkutbildning har samhället? Hur skall engelskans roll som *lingua franca* i framtiden definieras? Hur få till stånd välfunderade samarbete mellan lärosäten? Hur skall språkutbildningarna relatera till de invandrarspråken? Det diskuterades även ett eventuellt nordiskt språkpolitiskt dokument, vilket också inkluderar de nordiska språkens och studenters rätt att i skrivningssammanhang använda sig av sitt modersmål i de andra nordiska länderna. Man fann att det finns en avsaknad av språkpolitik både nationellt och på institutionsnivå i de nordiska länderna. Likaså efterfrågades en situationsbeskrivning av de små språken i de nordiska länderna; alltså en beskrivning över vilka språk som undervisas var och på vilken nivå.

2.8.1 De förslag som konferensdeltagarna enades om kan sammanfattas på följande sätt:

Konferensen föreslår att Nordiska ministerrådet avsätter medel för genomförandet av en mer fullständig situationsbeskrivning av den högre språkutbildningen i Norden. Beskrivningen bör bygga på de nationella utredningar som redan föreligger men komplettera dessa på relevanta punkter och anlägga ett nordiskt perspektiv. Bland det som måste beaktas i beskrivningen märks följande:

- de framtida behoven av språkutbildning i Norden
- invandraranspråkens och minoritetsspråkens roll i den högre utbildningen
- omfattningen av utlandsstudier, t.ex. inom ramen för Erasmus och Nordplus
- principerna för tilldelning av medel till de högre språkutbildningarna

Situationsbeskrivningen ska ligga till grund för ett språkpolitiskt dokument som pekar ut riktlinjer för framtidaåtgärder för att stärka den högre språkutbildningen i Norden. Det språkpolitiska dokumentet bör förankras i Nordiska ministerrådet och den nordiska rektorskonferensen.

Konferensen konstaterade att det är viktigt att initiera och utveckla samarbete mellan olika institutioner och lärosäten. Samarbete av det här slaget bör emellertid komma till stånd via bottom up-processer för att garantera samarbetsparternas engagemang. Det är viktigt att sprida information om pågående och planerade samarbetsprojekt. Konferensen föreslår därför att Nordiska ministerrådet tar initiativ till upprättandet av en hemsida som gör det möjligt att utbyta erfarenheter inom området.

Slutligen föreslår konferensen att man arrangerar ytteligare konferenser av det här slaget, men att det sker med mer preciserade frågeställningar och med utvidgat deltagande av studentorganisationerna.

3 Föredrag i urval

3.1 Sproget og den nordiske medborger i det 21. århundrede

Lektor, prorektor KAREN M. LAURIDSEN,
Handelshøjskolen i Århus.

Sproglig og kulturel mangfoldighed er et grundlæggende princip ikke blot i de nordiske lande, men i hele Europa. Det betyder at vi ikke begrænser os til at benytte et eller nogle få lingua franca i vores kommunikation på tværs af de sproglige og kulturelle grænser, men at vi respekterer og benytter de officielle nationale sprog i de enkelte lande. Hertil kommer regionale sprog som fx walisisk eller catalansk, samt minoritetssprog og indvandrersprog som har forskellige former for status i de enkelte europæiske lande.

På trods af at den sproglige og kulturelle mangfoldighed både betragtes som en klar europæisk værdi og et grundlæggende princip inden for fx EU's institutioner, kan vi konstatere at interessen for at studere fremmede sprog er kraftigt dalende i en lang række lande, herunder flere af de nordiske. Vi er rent faktisk i den situation at det snart vil være vanskeligt at ansætte tilstrækkeligt kvalificerede fremmedsproglærere på de forskellige niveauer i undervisningssystemerne fordi der simpelthen ikke uddannes et tilstrækkeligt antal kandidater med de nødvendige kvalifikationer inden for fremmedsprog.

Disse indledende bemærkninger giver anledning til et par kommentarer:

- Denne konference er kommet i stand på initiativ af, og finansieret af, Nordisk Ministerråd. Det betyder imidlertid ikke at vi skal begrænse os til et nordisk perspektiv. De nordiske interesser ses efter min opfattelse bedst i et europæisk perspektiv hvis konferencen skal føre til brugbare resultater der kan danne grundlag for fortsat nordisk samarbejde. Det nordiske samarbejde skal med andre ord betragtes som et væsentligt bidrag til – og integreres i – et europæisk samarbejde.
- Der er måske nogen af jer her i salen som har valgt at tage imod indbydelsen til denne konference fordi I håbede på at kunne få udleveret det magiske trylleord der kunne få de studerende til at valfarte tilbage til sproginstitutionerne og dermed sikre institutionernes fortsatte eksistens, selv om I naturligvis godt ved at sådan et trylleord ikke findes. – Under alle omstændigheder er det et forkert udgangspunkt for at deltage i konferencen. I stedet må vi afdække og beskrive de behov der er for uddannelser i fremmedsprog og dernæst se på hvorledes universiteterne kan imødekomme disse behov i fremtiden – meget gerne i forskellige former på samarbejde. Det er det vi skal bruge konferencen til at diskutere. – Hvis der så oven i købet kunne opstå et trylleord og en strategi som pustede nyt liv i fremmedsproginstitutionerne, så er det fint.
- Når jeg siger Europa og europæiske samarbejde, mener jeg ikke nødvendigvis EU – nyt eller gammelt – men snarere det samarbejde inden for kultur, uddannelse og forskning som finder sted inden for EU og dermed associerede lande. Dermed er også alle de nordiske lande inkluderet.

Det var de indledende bemærkninger. Lad os nu se på den virkelighed som universiteterne er en del af i det 21. århundrede.

Med åbne grænser, øget samarbejde, øget samhandel og samfærdsel ikke blot i Europa, men i store dele af verden, er der et hidtil ukendt behov for at den enkelte borger har de nødvendige færdigheder til at kunne kommunikere med sine naboer og andre

samarbejdspartnere der ikke hører hjemme i hans eller hendes egen kultur eller kulturkreds og ikke taler samme sprog. Det betyder naturligvis ikke blot at den enkelte har behov for at tilegne sig konkrete sproglige færdigheder, men også kendskab til fremmede kulturer og evnen til at kommunikere med folk fra disse kulturer. Og det er ikke blot et spørgsmål om at uddanne en mindre del af befolkningen – det vil sige eliten. Tværtimod drejer det sig om at interkulturel forståelse og kommunikation i fremtiden skal være en basal (generisk) færdighed på linie med at læse, skrive og regne.

Behovet for at den europæiske borger skal kunne forstå og kommunikere på fremmede sprog er en konsekvens af politiske beslutninger på europæisk niveau om globalt set at gøre Europa og de enkelte europæiske lande tilstrækkeligt konkurrencedygtige. De europæiske stats- og regeringschefer besluttede som bekendt i 2000 at Europa i løbet af årtusindets første 10 år skulle udvikle sig til at være den mest konkurrencedygtige vidensbaserede økonomi i verden. Og det er denne ambitiøse målsætning vi nu ser udmøntet med forskellige initiativer på europæisk, mellemstatsligt og nationalt niveau.

Blandt disse initiativer er EU medlemsstaternes såkaldte målsætningsproces der skal definere konkrete målsætninger for de enkelte landes uddannelsessystemer på basis af nogle fælles retningslinier og målbare kriterier. Hertil kommer naturligvis Bolognaprocesen, der udspiller sig i et netværkssamarbejde mellem 40 lande i Europa.

Hvis vi vender os konkret til det sproglige område, besluttede stats- og regeringscheferne i Barcelona i marts 2002 at alle europæiske borgere skulle lære to fremmedsprog foruden deres modersmål. Men allerede i december 2001 vedtog Europaparlamentet en resolution om at fremme sprogindlæring og sproglig mangfoldighed. Som en konkret opfølgning på denne resolution har EU Kommissionen i juli 2003 offentliggjort sin handlingsplan 2004–2006 for sprogindlæring og sproglig mangfoldighed.

Spørgsmålet om interkulturelle og fremmedsproglige kompetencer er således blevet et varmt emne på europæisk, mellemstatsligt og nationalt niveau. Denne fokus på det sproglige område

skyldes givetvis flere faktorer; jeg skal her begrænse mig til at nævne to af de vigtigste og indbyrdes forbundne årsager:

- Den hurtigt voksende modsætning mellem samfundets behov for interkulturelle og sproglige kompetencer på den ene side og på den anden den svigtende interesse for at lære fremmedsprog.
- Den tydelige tendens hos mange til at tro at engelsk er tilstrækkeligt som lingua franca.

Jeg behøver ikke at gøre denne kreds opmærksom på sammenhængen mellem sprog, kultur og identitet eller på den kulturelle armod eller den kulturelle neutralitet der bliver resultatet hvis alle blot kommunikerer med hinanden på et mere eller mindre dårligt engelsk.

Lad os i stedet koncentrere os om universiteternes rolle i denne sammenhæng og om de udfordringer som vi står overfor. Hvordan kan vi bidrage til fremover at undgå det mismatch der er mellem behovet for fremmedsproglige og interkulturelle kompetencer på den ene side og interessen for universiteternes sproguddannelser på den anden?

Vi vil i dag få en statusrapport på de eksisterende fremmedsprogs-uddannelser i de nordiske lande. Det er vores udgangspunkt. Men hvordan skal disse uddannelser udvikle sig i fremtiden?

Der er for mig ingen tvivl om, at universiteter og andre højere læreanstalter må starte med at se meget kritisk på sig selv. Det som universiteterne traditionelt tilbyder, har ikke længere ret mange studerendes interesse. Det er med andre ord hverken interessant for de potentielle studerende eller de arbejdsgivere der skal ansætte de færdige kandidater. Jeg vil gå så vidt som til at sige at der er et vist anstrøg af *l'art pour l'art*, eller sprog for sprogets egen skyld, over de traditionelle filologier, selv i deres let opdaterede millenniumudgaver, mens de uddannelser der kombinerer fremmedsproglige kompetencer med andre kompetencer, eller som på anden vis definerer en klar kompetence- og jobprofil for sine kandidater, har større succes og i nogle tilfælde endda tiltrækker mange studerende.

Jeg ved hvad jeg taler om, for jeg har været hele processen igennem på min egen arbejdsplads. Jeg er mig også helt bevidst at det for mange lyder som om jeg går ind for at vi til enhver tid skal løbe efter den seneste ungdomstrend. Det er ingenlunde tilfældet. Men vi skal på sproginstitutionerne erkende det ansvar og den forpligtelse der ligger i at være med til at redefinere universiteternes rolle i videnssamfundet. Vi skal endeligt og definitivt ud af elfenbenstårnet og sikre at den forskning vi bedriver, bidrager til en reel merværdi for samfundet, og at de uddannelser vi udbyder, giver vore kandidater nogle klare kompetenceprofiler og sætter dem i stand til at varetage relevante sproglige opgaver i offentligt eller privat erhverv.

Den gamle sang om at en humanistisk uddannelse er en generalistuddannelse der kan bruges til mange forskellige ting, gælder ikke mere. Der er alt for mange eksempler på at kandidater efter at have tilbragt 5-8 år, eller eventuelt længere tid, på universitetet faktisk har måttet efteruddannes for at kunne varetage et job der forudsætter en relevant akademisk baggrund. Det er hverken hensigtsmæssigt for den enkelte, for universitetet eller for samfundet.

Hvad er det så for nogen kompetencebehov som vi skal dække med fremtidens sproglige uddannelser? Der er så vidt jeg kan se tre hovedkategorier, som naturligvis kan underinddeles som resultat af forskellige behovsanalyser. Men i grove træk ser billedet således ud:

- Vi skal uddanne sproglærere til det primære, det sekundære og det tertiære niveau, herunder også forskellige former for efter- og videreuddannelse. Det som i Danmark ville hedde grundskolen, ungdomsuddannelserne og de videregående uddannelser. I nogle lande uddannes lærerne til grundskolen på lærerseminarier eller tilsvarende institutioner (det er fx tilfældet i Danmark); i andre lande uddannes også disse lærere på universiteterne.
- Vi skal uddanne sprogeksperter, herunder også tolke og oversættere, til sproglig mediering og interkulturel kommunikation både i private og offentlige virksomheder og organisationer.

- Vi skal uddanne alle de ikke-sprogstuderende (det vil i praksis sige alle de andre studerende) så de har de tilstrækkelige og nødvendige sproglige og interkulturelle kompetencer til at kunne begå sig på morgendagens arbejdsmarked. I nogle tilfælde betyder det at vi konkret skal uddanne dem på universiteterne, i andre at vi skal uddanne – eller efteruddanne – deres lærere.

Vi skal i det hele taget bidrage til at også sprogindlæring kan være en livslang proces. Livslang læring omfatter også sprog og interkulturel kommunikation.

Hvis man accepterer denne lidt grovmaskede behovsanalyse, er det ikke svært at se at det bør resultere i en kritisk gennemgang og ændring af de uddannelsesprogrammer der tilbydes inden for fremmedsprog på de fleste nordiske eller europæiske universiteter i dag. Det er fx klart at ikke alle vil eller skal kunne opnå ekspertniveau i alle fire færdigheder (læse, skrive, lytte og tale). Det vil der næppe heller være behov for. Vi må derfor også være parat til at tilrettelægge kurser der tilgodeser udviklingen af partielle færdigheder. Med hensyn til beskrivelse og testning af de forskellige færdighedsniveauer, henviser jeg til Europarådets fælles reference-ramme¹ og til DIALANG systemet² der tillader den enkelte at teste sit eget niveau i et af de 14 forskellige europæiske sprog der i dag kan testes i DIALANG.

Vi bør også diskutere hvorledes vi kan og vil anerkende sproglige færdigheder som de studerende ikke nødvendigvis har erhvervet i en formel sammenhæng (og dokumenteret ved eksamen), men som den enkelte måske har tilegnet sig fordi han eller hun har en tosproget familiebaggrund, har opholdt sig i udlandet i en længere periode, har familie i udlandet, eller hvad ved jeg. I dag anerkendes sådanne kompetencer stort set ikke i det formelle system,

1. Jf. http://www.coe.int/T/E/Cultural_Co-operation/education/Languages/Language_Policy/Common_Framework_of_Reference/default.asp#TopOfPage

2. Jf. <http://dialang.org/info/intro.html>

hvilket forekommer mig at være spild af gode ressourcer. En personlig portefølje ville være en mulighed for at dokumentere sådanne færdigheder, og jeg skal her blot henvise til Europarådets sprogportefølje (*European language portfolio*) eller den portefølje som er udviklet til brug inden for højere uddannelse i *European Language Council's* regi³.

Jeg nævner blot disse forhold som stikord da det vil føre for vidt at komme nærmere ind på dem her. Lad os i stedet se på de overordnede temaer for de kommende to dage:

1. Jeg mener at have godtgjort at der er et behov for at revidere indholdet af en række fremmedsprogsprogrammer: Hvad er der behov for i det omgivende samfund? Hvorledes kan vi bedst indrette vores uddannelser så de imødekommer disse behov? Og hvorledes kan vi drage nytte af at arbejde sammen om denne forandringsproces i de nordiske lande? Er der allerede eksempler på god praksis som vi kan lære af i de nordiske lande eller andre steder i Europa? Det er det første overordnede tema for konferencen.
2. Med de ændringer der sker i samfundet generelt, og ikke mindst i behovet for europæiske borgere med fremmedsproglige og interkulturelle kompetencer, er det nødvendigt at udvikle egentlige sprogpolitikker. Jeg har i første del af mit indlæg gjort rede for de beslutninger som politikerne allerede har taget på europæisk niveau. De enkelte lande kan naturligvis selv beslutte hvorledes de vil følge op på og implementere de trufne beslutninger i deres uddannelsessystemer, men der er ingen tvivl om at denne proces på forskellig vis vil få betydning for universiteternes uddannelser. De enkelte universiteter må derfor udvikle en sprogpolitik som forholder sig til de overordnede problemstillinger og revidere deres hidtidige praksis i overensstemmelse hermed. Det skal vi høre nærmere om og diskutere i eftermiddag. Hvorledes kan vi arbejde sammen om dette i de nordiske lande?

3. <http://www.fu-berlin.de/elc/portfolio/index.html>

3. Samarbejde kan jo naturligvis foregå på mange forskellige måder og være mere eller mindre formaliseret. Vi skal i morgen se et par eksempler på samarbejde og så i øvrigt høre hvorledes ny teknologi kan udnyttes ikke blot i selve fremmedsprogsindlæringen, men også i uddannelsessamarbejde mellem flere institutioner i et eller flere forskellige lande.

Der er ingen tvivl om at den udvikling som jeg har skitseret i mit oplæg vil kræve nytænkning på universiteterne. Og en væsentlig del af denne nytænkning vil kunne styrkes ved en intensivering af samarbejdet mellem de enkelte institutioner.

De færreste universiteter vil kunne klare de kommende års udfordringer alene. Vi vil se et behov for at vores uddannelser udvikler sig mere end nogensinde før, og hvis vi skal udnytte vores spidskompetencer, gør vi det måske bedst inden for rammerne af forskellige former for netværk:

- Nogle studier er i dag så små at det er vanskeligt at opnå en kritisk masse af såvel forskere og undervisere som studerende. Det giver reelt kun to muligheder i fremtiden hvis institutionen samtidig skal sikre den tilstrækkelige og nødvendige kvalitet i forskning og uddannelse: Man kan enten lukke det pågældende fag eller fagområde, eller man kan indgå i samarbejde med andre.
- Et sådant samarbejde kan foregå på mange forskellige måder; man kan bl.a. forestille sig
 - At det enkelte institut koncentrerer sig om delkomponenter af et fag / en uddannelse. De forsker og udbyder undervisning i de pågældende delområder. Den studerende skal så meritoverføre uddannelsesmoduler fra andre institutioner i samme land eller i udlandet hvis de skal fuldføre den pågældende uddannelse.
 - Et alternativ hertil er at invitere gæstelærere fra andre institutioner til at påtage sig den del af undervisningen man ikke selv kan dække; eller de pågældende gæstelærere kan undervise via fjernundervisning/e-læring fra deres egen institution.

- Endelig kan flere institutioner i samme land eller i flere forskellige lande indgå formaliseret samarbejde om at udbyde den pågældende uddannelse. Det kan både være *on site* og fjernundervisning eller en kombination heraf.
 - Der er allerede en del eksempler på sådan et uddannelsessamarbejde: Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole i København og Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU Alnarp) udbyder i fællesskab en hortonomuddannelse. Man kan kun fuldføre uddannelsen ved at studerende i både Alnarp og i København. Handelshøjskolen i Århus, der er mit eget universitet, udbyder en MBA i samarbejde med Syddansk Universitet, en europæiske masteruddannelse i oversættelse i samarbejde med 4 andre europæiske universiteter og en række uddannelser med Aalborg Universitet, Århus Universitet og Syddansk Universitet inden for rammerne af IT-Vest samarbejdet. Der er således ikke tale om et enkelt netværk som Handelshøjskolen arbejder indenfor, men flere forskellige, alt afhængigt af hvilke uddannelser der er tale om. Noget tilsvarende gælder naturligvis også for andre nordiske universiteter.
- Hvilken form for samarbejde man vælger, afhænger selvsagt af formålet med det pågældende samarbejde hvad enten det foregår på europæisk, på nordisk eller på nationalt niveau.

I de næste par dage kan vi forhåbentlig komme lidt nærmere på en afklaring af hvorledes vi på nordisk niveau kan styrke de forandringsprocesser der skal til for at vi kan sikre den nødvendige kvalitetsudvikling af de nordiske fremmedsprogsuddannelser der vil gøre dem til attraktive uddannelser for en tilstrækkelig stor gruppe af studerende i fremtiden.

Dermed vil vi kunne skabe merværdi for samfundet, for de studerende og sidst, men ikke mindst, for os selv. Jeg tror på at det kort og godt bliver sjovere og mere givende for den enkelte at arbejde med fremmedsprog og interkulturel kommunikation. Og dét er måske trylleordet!

3.2 Studentens bidrag til paneldiskussionen

HANNE ROCHHOLZ, lärare i tyska och danska
vid VUC (Voksen uddannelsecentret) Århus, Danmark

Opgaven lød på at tænke over følgende:

»Paneldiskussionen ska behandla hur olika avnämare (alltså miljöer som ska emot de färdiga språkstudenterna) ser på högre utbildning i främmande språk. Syftet är att få ett 'utifrånperspektiv' på utbildningarna. Vad är det för nytta med språkutbildningar inom högre utbildning? Vilka typer av lärare vill grund- och gymnasieskolan ha? Vilka typer av språkutbildade personer önskar näringslivet? Vi räknar med dels korta inlägg från paneldeltagarna på ungefär en kvart och dels en allmän diskussion.«

Med udgangspunkt i Karen Lauridsens indledningsforedrag om »Sproget og den nordiske medborger i det 21. århundrede« vil jeg med min egen baggrund med en gammel, klassisk akademisk uddannelse fra det 20. århundredes sidste halvdel, hvor de stolte Humboldt-traditioner endnu herskede, forsøge at give et »utifrånperspektiv« på sproguddannelserne, der sigter mod at uddanne kandidater til de gymnasiale uddannelser.

Til min »gamle« baggrund som cand. mag. med tysk som hovedfag hører nu også, at jeg er i færd med at afslutte en ny kandidatuddannelse på IT-Vest i Århus (en del af Karens universitet). Jeg er på tredje og sidste år i masteruddannelsen i IT, Sprog og læring, som for mig ændrede et »utifrånperspektiv« til et helt nyt »indefraperspektiv«, og om lidt vil jeg med en Power Piont prøve at vise hvorfor.

Jeg har også en nordisk baggrund, og derfor er jeg særlig glad for at være i dette forum for at kunne nævne en anden nordisk platform end universitetsuddannelserne.

Jeg har i mere end 10 år arbejdet i Nordspråk, der laver undervisningsmidler for og efteruddannelse af lærere, der underviser i et nordisk sprog som modersmål og lærere der underviser i et nordisk sprog som fremmedsprog (sidstnævnte kan være dansklærerne i Island, svensk og finsk som fremmedsprog i Finland og dansk på Færøerne).

Vi er et stort netværk, der modtager støtte fra Nordmålprogrammet, der nu kommer til at hedde Nordplus Språk, og når Karen Lauridsen siger, at vi lever i en »sproglig og kulturel mangfoldighed«, og at vi respekterer og benytter de officielle nationale sprog samt de regionale sprog og sprog, der tales af minoriteter og indvandrere, har det jo visse steder sine grænser, når vi benytter os af sprogkonventionen og vil tale vores eget sprog.

Desuden vil jeg gerne gøre opmærksom på, at vi mangler et trin i sproghierarkiet, nemlig nabosprog, som jo har en særlig nordisk betydning. Hvis vi i Centralskandinavien på de højere læreranstalter og i skolerne tog begrebet nabosprog alvorligt, så ville 20 millioner mennesker kunne tale deres modersmål indbyrdes og blive forstået, men de ville også have en større sprogbevidsthed, som kan være med til at skærpe bevidstheden over for fremmedsprog.

I skolerne stiller vi næsten ingen krav til den nordiske sprogforståelse, og det betyder, at vi er i færd med at miste den nordiske sprogforståelse, så vi må omgive os med tolke eller tale engelsk.

Jeg mener som Karen Lauridsen, at det nordiske skal integreres i det europæiske sprogsamarbejde, men når vi i det virtuelle sprogsamarbejde har tre trin:

1. Det nationale niveau: Skolverket i Sverige, Skolenettet i Norge, EMU i Danmark osv.
2. Det nordiske niveau: Før hed det ODIN, nu administreres det af Skolverket i Stockholm og hedder Nordisk Skolnet
3. Det europæiske skolenet

Synes jeg også, vi skal drage nordisk nytte af disse tre trin og bruge det nordiske samarbejde til at komme ind på den øvrige europæiske platform, for det fremgår tydeligt, at fremtiden baseres på sam-

arbejde frem for modsætninger mellem nationaliteter, idet der om det europæiske skolenet står:

»Das European Schoolnet ist eine einmalige europäische Partnerschaft zwischen 23 europäischen Unterrichtsministerien, die Lernmöglichkeiten für Schulen, Lehrer und Schüler in ganz Europa bietet. Wir beleuchten den Einsatz von IKT (Informations- und Kommunikationstechnologien) im Bildungsbereich für Entscheidungsträger und Bildungsexperten. Das erreichen wir durch den Austausch von Kommunikation und Informationen auf allen Bildungsebenen indem wir neue Technologien einsetzen und als Knotenpunkt für nationale und regionale Schulnetzwerke agieren.«

Men hvordan får man lyst til at studere sprog og undervise interkulturelt i samarbejde med andre?

Her er jeg fuldstændig enig med Karen Lauridsen i, at der er behov for helt nye fremmedsprogsuddannelser på universiteterne, og jeg tror, at et nordisk samarbejde institutterne i mellem kan udgøre et meget stort potentiale, hvis man går sammen om at udbyde kompetencerne og færdighederne i et elektronisk netværk, hvor man som studerende rent fysisk er tilknyttet sit eget universitet, men kan modtage undervisning, der hvor spidskompetencerne er.

Undervisningen kan både være on-campus og on-line. På denne måde kunne »Norden i Europa« samlet åbne et vindue mod verden, hvor fremmedsproglæring, interkulturel forståelse og kommunikation er det kulturbærende men på et højt færdighedsniveau, der gerne kan være modulopdelt i niveauer, der kan testes både på langs og på tværs. Det vil i realiteten sige en opsplittning af fagfagligheden men ikke på bekostning af en sænkning af det sproglige niveau men med henblik på at målrette uddannelsesprogrammerne.

For at det kan lykkes, mener jeg også, at det er nødvendigt at inddrage IT-pædagogiske arbejdsformer på alle uddannelsesniveauer og at stille krav om, at alle uddannelsesprogrammer her medtænker adækvate digitale kompetencer, der understøtter den

faglige kommunikation. Det kan ikke ske her og nu, men man kan begynde med at efteruddanne den mange sproglærere (og det gælder også undervisere på de højere læreranstalter).

I Danmark har man forsøgt at råde bod på dette ved at oprette Centre for Videregående Uddannelse, hvor man vil forske i læreruddannelse samt ved at oprette en række masteruddannelser ved IT-Vest og på Dansk Institut for Gymnasiepædagogik (DIG), hvor man har mulighed for at koble teori og praksis sammen, så lærerne i samarbejde med forskningen kan verbalisere deres tavse viden samtidig med, at de udfordres af den nyeste forskning og teknologi.

Helt generelt er det bl.a. være tanken om, at en lærer efter en ny masteruddannelse som den reflekterende praktiker vender tilbage som forsker i sit eget klasseværelse, hvilket han måske har været hele tiden, men nu som en person, der over tid har arbejdet teoretisk med fx didaktikken, som herefter er et værktøj, der kan belyse undervisningen i et større helhedsperspektiv, d.v.s. undervisningens »Hvad«.

Til sidst vil jeg derfor kort vise et lille presentationsprogram, som kan vise nogle ideer til, hvad de nye sproguddannelser evt. kan arbejde med, for fremmedsprog er en livslang nødvendighed for os alle.

3.3 Ett förslag till språkpolitik ur ett svenskt perspektiv

LENNART STÅHLE, Höskoleverket, Sverige

Frågan om språkens ställning i svensk högre utbildning har varit levande under minst de senaste 30–40 åren. Sedan tidigt 1970-tal har det gjorts flera utredningar och enkäter. Resultatet har av utredningarna mynnat ut i önskemål om mer resurser till språkundervisningen. Det har stundtals gällt alla språk utom engelska och särskilt de språkämnen som har haft särskilt svårt att rekrytera studenter till de grundläggande nivåerna. Inom många språkämnen har det varit svårt att förmå studenterna att läsa på de högre nivå-

erna och att fortsätta tillforskarutbildningen. Därmed har många också stora problem att rekrytera forskare och på sikt lärare. Dessa drag, få studenter, svårigheter att rekrytera till högre nivåer inom den grundläggande utbildningen och slutligen problem att rekrytera doktorander som kan bli forskare och lärare, konstituerar vad man i svensk högre utbildning kallar för »småspråksproblematiken«.

De förslag som utredningar har presenterat genom åren är föga förvånansvärt likartade. Förslagen har handlat om rollfördelning mellan näraliggande universitet och mer resurser för doktorander och rekryteringstjänster.

Statsmakterna har under alla dessa år varit tämligen kallsinniga till att utöka resurserna enligt de förslag och önskemål som har framförts. En del ytterligare resurser har förvisso tillförts men då har det varit av generella påslag till humanistiska ämnen i allmänhet.

Trots bilder av resursbrist och annat elände som har målats på väggen kan man konstatera att de flesta språkämnen på ett eller annat sätt har lyckats att överleva vid de svenska universiteten. Den fråga som inställer sig då är om det verkligen är så illa?

3.3.1 Språkutbildningen i den svenska högskolan

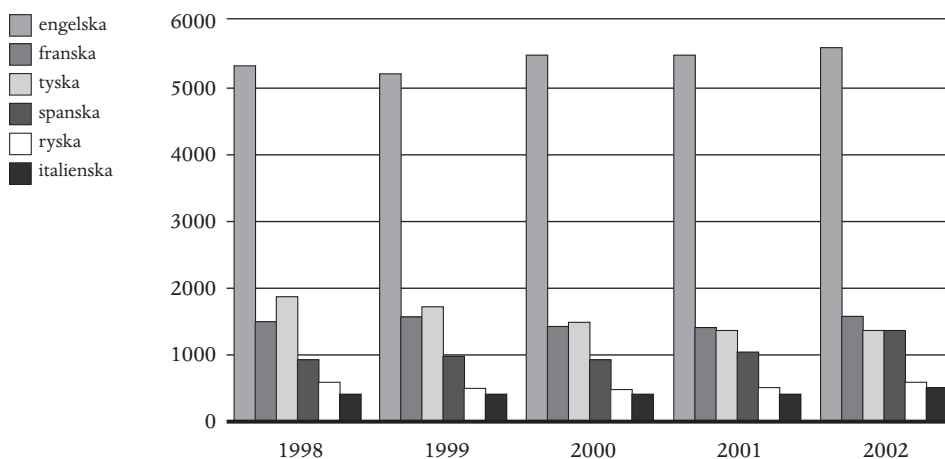
Höstterminen 2002 redovisade svenska lärosäten 7 274 helårsstudenter i olika språkämnen. Det betyder att det fanns cirka 15 000 personer som studerade språk. Jämfört med den föregående höstterminen är det en ökning med 722 helårsstudenter eller cirka 1400 personer.

Utbildningen i språk gavs vid 29 lärosäten. Engelska är det största språket med omkring 5 500 helårsstudenter och tamil det minsta med bara två helårsstudenter.

Totalt sett sker det alltså en viss ökning av studenter som studerar språk i någon omfattning, men ändå vittnar universitet och högskolor att det är svårt att fylla studieplasterna i språkämnen med ekonomiska problem som följd. En förklaring till detta kan vara att det finns för många kurser på för många lärosäten.

De största språken är engelska, franska, tyska, spanska, ryska och italienska.

Helårsstudenter

Diagrammet visar, som tidigare nämnts, att engelska är det i särklass största språket med omkring 5 500 helårsstudenter. Antalet studenter i engelska har också ökat något under perioden 1998–2002. Franska var 2002 det näst största språket med omkring 1400 helårsstudenter. Värt att notera är kraftgången för tyska. Under perioden har utbildningarna i tyska tappat drygt 700 helårsstudenter.

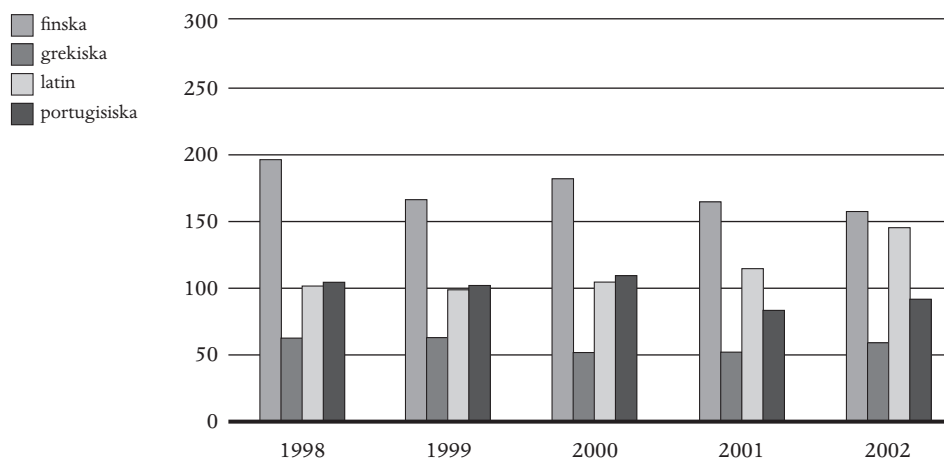
Utbildning i engelska ges av över trettio lärosäten och franska på drygt 20 liksom utbildning i tyska. Utbildningar i övriga språk ges av betydligt färre lärosäten.

Utvecklingen för övriga europeiska språk med över 50 helårsstudenter visar en något annan bild. Antalet studenter i finska har nästan minskat med 50 studenter och latin har ökat med nästan lika mycket.

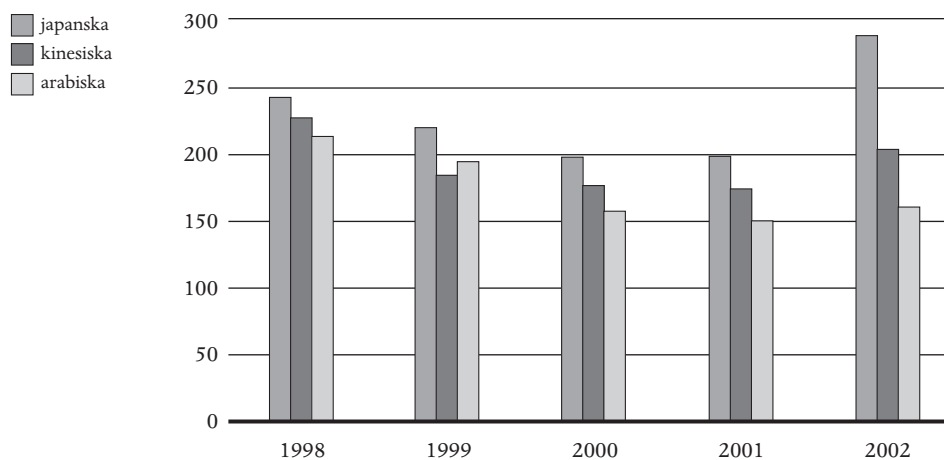
Utbildningen i dessa språk är spridd på ett fåtal lärosäten, omkring fyra per språk.

När det gäller studier i utomeuropeiska språk är japanska, kinesiska och arabiska de språk som har flest studenter. Japanska ökar igen efter några års nedgång och det fanns 2002 nästan 300 helårsstudenter eller omkring 600 personer som läste japanska under 2002. Kinesiska har också ökat något efter en viss nedgång

Helårsstudenter

Helårsstudenter

i slutet av 1990-talet. Antalet studenter i arabiska har gått ned under hela perioden utom för 2002 där det finns en viss ökning.

Även här är utbildningen koncentrerad till ett fåtal lärosäten. Utbildning i japanska och arabiska ges av fem lärosäten och kinesiska är koncentrerad till tre.

3.3.2 En småspråksutredning

Högskoleverket erhöll 2002 ett uppdrag av regeringen att än en gång se över den så kallade »småspråksproblematiken« och föreslå lösningar. Verket presenterade i början av 2003 rapporten »Att vara eller inte vara? Frågan om de små språkens framtid i den svenska högskolan.«

De förslag som Högskoleverket framförde innebar att regeringen borde införa ett utvidgat system med särskilda åtaganden för utbildning i språkämnen. Ett sådant åtagande skulle innebära att ett lärosäte skulle få ansvar och medel för att garantera ett ämnes fortlevnad och utveckling genom att tilldelas en särskild resurs. Åtagandet skulle också kunna kombineras med den särskilda resurs för forskning som Vetenskapsrådet har till uppgift att utdela.

Vad kännetecknade då ett »småspråk« enligt Högskoleverkets utredning? Ett »småspråk« är ett undervisningsämne som har svårt att bära sina egna kostnader för lärare, forskare, lokaler etc. I praktiken blir det nästan alla språk i den svenska högskolan utom svenska/nordiska språk och engelska. De övriga europeiska språken som franska, spanska, tyska har en hyfsad tillvaro vid de större lärosätena, men på grund av ett vikande antal studenter har även dessa ämnen småspråksproblematik vid en del högskolor och universitet.

3.3.3 En nationell språkpolitik – ett utkast till förslag

De frågor som omedelbart inställer sig och som verket snuddade vid i sin rapport är:

- Vilka är de språk som svenska lärosäten skall undervisa i och forska om?
- Vem skall avgöra detta?
- Är det möjligt att tänka sig en rollfördelning inom utbildningssystemet för att avlasta högskolorna från en nybörjarundervisning, som ibland inte hör hemma där?

Kort och gott det behövs en övergripande nationell språkpolitik som bör formuleras för att gälla hela samhället. En sådan språkpolitik bör utgå ifrån vilka språk som av utrikespolitiska, handelspolitiska och kulturpolitiska skäl bör stödjas genom olika prioriterade insatser. Invändningar kan naturligtvis resas mot en sådan tanke. Invändningar som går ut på att det inte låter sig göras. Men jag vill framhålla att det i början av det kalla kriget gjordes en sådan bedömning när det gällde ryska och som har burit frukt ända fram idag.

En nationell språkpolitik bör inte enbart beakta den högre utbildningen, utan hela utbildningssystemet bör involverad allt ifrån grundskola, gymnasieskola, högskola och sist men inte minst folkbildning. Redan nu är det också fallet att allt fler människor skaffar sig förmåga att behärska språk genom att leva i det landet som språket talas. Valideringen av den reella kompetensen kommer att bli allt viktigare i fortsättningen. På samma sätt borde det bli allt angelägnare att ta vara på den språkliga kompetens som finns hos invandrarna.

Men hur skall man då bestämma en nationell språkpolitik? Uppdraget till Högskoleverket innebar att verket bland annat skulle redovisa vilka språk som var viktiga ur ett nationellt intresse. När vi valde att precisera »nationellt intresse» kom vi också att finna några kriterier som skulle kunna ligga till grund för en framtida språkpolitik. Verket valde att precisera »nationellt intresse» i tre områden

- Kulturpolitiskt intresse
- Utrikespolitiskt intresse
- Allmänkulturellt och inomvetenskapligt intresse

Kulturpolitiskt intresse

Det kulturpolitiska intresset kan härledas till behovet av språk som talas i Sverige med utländsk bakgrund och av grupper som utnämnts till nationella minoriteter.

Sverige har i och med ratificeringen av Europarådets ramkonvention om skydd för de nationella minoriteterna och den euro-

peiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk förbundet sig att ge utbildning i finska, meänkeli, samiska, romani chib och jiddisch. Europarådet har redan företagit en inspektion av förhållandena i Sverige och kritiserat vårt utbildningssystem för att inte leva upp till konventionen. Det gäller såväl skolan som högskolan.

Sverige har, liksom de andra nordiska länderna, ett stort antal invandrare som behärskar sitt hemlands språk. För att behålla kunskapen om dessa språk anordnas dels hemspråksundervisning inom skolan och dels studiecirkelar i modersmål för invandare. I sådana studiecirkelar deltog omkring 24 000 personer under 2001. Många av invandranas språk finns i högskolan, men utredningen kunde åtminstone identifiera albanska, somali, vietnamesiska, amharsika och tigrinja som språk vilka talas av stora grupper och som därmed borde bli föremål för särskilda omsorger både inom skolan och högskolan.

Utrikespolitiskt intresse

Språk är en viktig faktor i relationerna till andra länder. Svenskar med kunskaper i andra länders språk och kultur är viktiga när det gäller att bygga upp vårt lands kontakter politiskt, ekonomiskt och socialt. Ur dessa aspekter är det viktigt att överväga vilka språk som bör prioriteras inom utbildningen.

Enligt regeringens budgetproposition för 2003 kommer Sverige-främjandet att ges en större betydelse inom utrikesförvaltningen. Sverige skall lyftas fram som en pålitlig handels- och samarbetspartner, som en attraktiv marknad för utländska investeringar, som ett eftersökt turistmål, som en ledande nation inom högteknologi, forskning och utveckling samt som ett uppskattat land att arbeta, studera och forska i. För att nå detta mycket angelägna mål bör man på något sätt beakta att det är oundgängligt att svenskar som arbetar inom dessa områden besitter en viss språkkompetens och det bör således övervägas vilka språk som är mest angelägna ur dessa aspekter.

När det gäller de handelsfrämjande aspekterna kan det konstateras att företrädare för exportindustrin inte trycker speciellt på

den språkliga kompetensen. Högskolverkets utredning intervjuade ett antal företrädare för exportindustrin. Man tyckte som regel att det räckte med goda kunskaper i engelska samt vissa kunskaper i andra stora europeiska språk. Att behärska de lokala språken ansågs ge en viss fördel, men inte nödvändigt.

Allmänkulturellt och inomvetenskapligt intresse

Det allmänkulturella intresset kan framför allt härledas ur ett vitt definierat bildningsbegrepp. I dagens språkutbildningar ingår, framför allt på högskolan, studier av kultur, litteratur och samhälle. Det är viktigt för Sverige som kulturnation att det finns möjligheter till utbildning i språk som är avgörande för förståelsen av andra kulturer. Den viktiga uppgiften att översätta utländska litterära verk till svenska är ett betydelsefullt skäl för att förespråka utbildning i en rad språk.

Flera språk inom högskolan uppfyller dessutom den viktiga uppgiften att de utgör en resurs för fördjupade studier av andra språk, närallgande ämnen eller som delar av områdesstudier.

En tydlig rollfördelning behövs inom utbildningssystemet

För att kunna formulera en nationell språkpolitik bör man fört komma överens om rollfördelningen mellan utbildningsväsendets olika delar. Alla språk kanske inte behöver finnas som högskolekurser. Det kanske skulle räcka med utbildningar på andra nivåer och i andra system för personer som redan behärskar ett språk.

Högskolan bör å sin sida inte erbjuda nybörjarutbildning i de språk som undervisas i gymnasieskolan. Många gånger sker detta med hänvisning till att man annars inte skulle få tillräckligt med studenter. I dessa fall borde man kanske närmare överväga målsättningen med själva utbildningen, som ofta går ut på ren färdighetsträning. Sådan färdighetsträning eller nybörjarundervisning bör i första hand förläggas utanför högskolan.

Inom högskolan bör man också överväga en viss rollfördelning. I remissvaren på Högskoleverkets utredning om småspråken framförs synpunkten att det är fler språk som har problem med sin

finansiering och rekryteringen än dem som verket har identifierat. Ur den aspekten är det angeläget att universitet och högskolor själva tar på sig ansvaret fokusera och profilera sitt utbildningsutbud samt att realisera en rollfördelning mellan olika lärosäten.

Men det är möjligt att lära sig att behärska ett språk på andra vägar än via högskolestudier. I Sverige finns ett av de mest tillåtande studiestödssystemen. Många studenter, 2002 nästan 23 000, läser utomlands och kommer på så sätt att få direkt färdighetsträning i något språk. En inte obetydlig del av dessa studenter väljer desutom att studera just språk, ofta på nybörjarnivå, idet land som de vistas i.

Folkbildningen är en annan väg som bör övervägas. För år 2001 rapporterade bildningsförbunden 219 000 deltagare i språkcirklar. Om deltagare i svenska för invandrare, svenska, modersmål för invandare räknas bort så återstår ändå drygt 130 000 deltagare i olika språkcirklar. Den siffran kan jämföras med att det samma år fanns drygt 35 000 studenter som studerade språk på högskolan.

3.3.4 Sammanfattning

En nationell språkpolitik värd namnet borde ta ställning till

- Varför behövs kunskaper i språk
- Vilka språk kan anses som nödvändiga och angelägna
- Rollfördelning mellan utbildningssystemets olika nivåer
- Ett system för validering av reell språkkompetens

3.4 Sprogpolitik på institutionelt niveau

KAREN SONNE JAKOBSEN, Roskilde Universitetscenter

At formulere en sprogpolitik er noget ganske nyt for de danske universiteter. Rektorkollegiet, forsamlingen af rektorer for danske universiteter, nedsatte for godt og vel et år siden et udvalg som

under Karen Lauridsens formandskab har udarbejdet en rapport med anbefalinger til en sprogpolitik for de danske universiteter.⁴ Når man læser kommissorium og rapport igennem bliver det klart at universitetet med sin sprogpolitik skal varetage en dobbelt opgave:

Det er universitetets opgave at deltage i den internationale udveksling af viden og forskningsresultater og samtidig at sørge for at denne viden og disse resultater formidles til borgerne gennem uddannelse, oplysning, medier osv. Universiteterne opfatter sig som del af et internationalt, i stigende grad globalt netværk af institutioner for forskning og uddannelse, og deres opgave er derfor også at tage vare på de kommunikative forudsætninger herfor, dvs. at forskere, studerende og personale kan kommunikere på de sprog der bruges i den internationale udveksling. Historisk set har det i europæisk sammenhæng været latin, fransk og tysk, siden 1920'erne engelsk der har været dominerende internationale videnskabssprog. For universiteternes anden opgave gælder det på samme måde at det er deres forpligtelse at opretholde og udvikle et dansk videnskabssprog af hensyn til borgernes ret til at tage en videregående uddannelse på dansk og af hensyn til forpligtelsen til videnskabsformidling i skoler, medier, etc. Denne forpligtelse er helt afgørende for universiteternes eksistensberettigelse i et demokratisk samfund.

I det følgende vil jeg præsentere nogle af anbefalingerne i Rektorkollegiets rapport, og jeg vil give eksempler fra min egen institution, Roskilde Universitetscenter. Ved RUC har vi endnu ikke nogen samlet sprogpolitik, men i flere og flere aktiviteter og initiativer indgår der en sprogpolitisk dimension. Det jeg gerne vil vise med eksemplerne, er netop at sprogpolitik ikke er en udvendig ting, men en dimension af universitetets almindelige virksomhed. – Den sidste del af mit oplæg vil jeg bruge specielt på sproguddannelser, som er denne konferences overskrift.

4. Sprogpolitik på de danske universiteter. Marts 2003. www.rks.dk

3.4.1 Hvad er universiteternes rolle ift. dansk sprog?

Når vi diskuterer universiteternes rolle ift. det danske sprog, er et af de mest aktuelle og samtidigt kontroversielle spørgsmål spørgsmålet om engelsksprogede uddannelser. Der er for øjeblikket en klar tendens til at der udbydes flere og flere engelsksprogede uddannelser, og diskussionen handler om hvorvidt det er ret og rimeligt at visse uddannelser udelukkende udbydes på engelsk. Nogle institutioner mener ja, andre går ind for parellellitetsprincippet, dvs. at uddannelser ikke kun må udbydes i en engelsk version, men samtidig også skal udbydes på dansk. I Roskilde har vi gennem mange år udbudt parallelle uddannelser, mere præcist uddannelsesdele i en dansksproget og en engelsk- hhv. flersproget version der styres af den samme studieordning, således at dansksprogede kan vælge om de vil tage den dansksprogede eller den internationale variant.

De følgende punkter er udtryk for at når det gælder de studerendes danskkundskaber, så har universitetet en opgave både i forhold til modersmålstalere og talere af dansk som andetsprog eller fremmedsprog:

Det anbefales at de studerende

- udvikler deres danskkundskaberne i det første studieår
- får vurderet mundtlig og skriftlig formuleringsevne ved eksamen
- træner deres evne til kommunikation med nabosprog og talere af dansk som fremmedsprog/andetsprog
- får tilbud om fagrelateret sprogindlæring for studerende der ikke har dansk som førstesprog

Jeg vil knytte nogle bemærkninger til de to sidste punkter: For en formel betragtning har de studerende beskæftiget sig med norsk og svensk i deres gymnasiale uddannelse. Realiteten er at det for mange studerende kommer som en overraskelse at de forventes at læse norsk og svensk. Engelsk er OK, men norsk og svensk opleves at nogle som meget fremmedartet. På dette punkt må universite-

terne efter min opfattelse ikke give køb. Det er et spørgsmål om en minimal træningsindsats eller tilvænning. Blokeringen ligger ikke i tekniske vanskeligheder, men er snarere holdningsmæssig: Nogle studerende er ikke i tilstrækkelig grad vænnet til sproglig problemløsning og til at kommunikere på trods af mindre forskelle mht. ordforråd og udtale. Det samme gælder i princippet kommunikation med mennesker der har lært dansk som fremmedsprog eller andetsprog. De studerende bør i de første studieår opøve kompetencer mhp. tværsproglig og tværkulturel kommunikation som en naturlig del af en omfattende og fleksibel modersmålskompetence.

Studerende med en udenlandsk adgangsgivende eksamen skal for at blive optaget på universitetet bestå en sprogp prøve, kaldet studieprøven. Den fungerer rimeligt godt, men problemet er at de studerende herefter som regel overlades til sig selv. En del studerende har brug for mere sproglig træning. Her kan et samarbejde med det lokale Sprogcenter som er specialister i dansk som andetsprog, være nyttigt. I Roskilde har vi gode erfaringer med at samarbejde om et studieforberedende program, »Dansk på universitetet«⁵, hvor de studerende forberedes til danskprøven samtidig med at de undervises af universitetslærere mhp. at tilegne sig arbejdsformer som er typiske for danske universiteter, specielt projektarbejde i grupper og rapportskrivning, og den tilhørende akademiske diskurs, både skriftligt og mundtligt. Det har vist sig at fungere meget effektivt. – En anden vigtig sprogpolitisk beslutning er at alle studerende, også gæstestuderende på kortere ophold, får tilbud om danskundervisning, f. eks. i form af intensive sommerkurser før semesterstart.

Forskning og forskningsformidling:

– forskningsformidling til lokale netværk (på dansk) skal styrkes

Mens spørgsmålet om engelsksprogede uddannelser er kontroversielt, så er der i udvalget enighed om at det ikke er nogen trussel for dansk at forskere publicerer på engelsk eller andre sprog,

5. <http://studieproeven.ruc.dk>

bare de ikke forsømmer at publicere på dansk med et indhold og i en form der er tilpasset det lokale netværk. Men det er et problem at den status eller meritering der er forbundet med at publicere på dansk til lokale netværk, er lavere end for publicering til de internationale netværk på engelsk. Det kan man gøre noget ved i universiteternes og institutternes forskningsstrategier og evalueringskriterier, hvor dansksprogede publikationer bør tælle lige så meget i regnskabet som engelsksprogede. Faglige referencer på danske og nordiske tidsskrifter kan bidrage til at publikationer i Danmark og Norden opnår en højere status. – Tilsvarende bør der i forskeruddannelsen lægges vægt på både dansk- og engelsksproget forskningsformidling.

3.4.2 Hvad er universiteternes rolle i forbindelse med engelsk og andre fremmedsprog?

Det engelske sprogs dominerende status som videnskabssprog betyder at ansatte og studerende i stigende grad som en selvfølge anvender engelsk i forskning og undervisning. Rapporten understreger at engelsk er nødvendigt, men ikke nok. Synspunktet er at det ikke er tilstrækkeligt at kommunikere med andre kulturer gennem engelsk som lingua franca; hvis man er afhængig af engelsk afskærer man sig fra førstehåndskendskab til og interaktion med teoridannelser og projekter der betjener sig af andre sprog i deres kommunikation.

Rapporten anbefaler at universitetet

»– klart definerer hvordan de studerende i løbet af studiet kan tilegne sig eller videreudvikle deres basiskompetencer, herunder færdigheder inden for sprog og (interkulturel) kommunikation.«

Mange er bekymret for at krav om sprogtilegnelse vil beslaglægge kostbar studietid som går fra det faglige indhold. Det behøver ikke at være tilfældet. Som et konkret eksempel vil jeg kort omtale en ny uddannelse i mit institut, Kultur- og Sprogødestudier, som har formuleret hvad de kalder en »pluralistisk sprogpolitik«:

» Kultur- og Sprogødestudier⁶*For studerende med dansk som modersmål eller andet sprog*

- undervisningssproget er dansk for at sikre et højt refleksions- og formuleringsniveau
- de studerende forventes at have eller udvikle læsefærdighed på norsk og svensk
- det forudsættes at de studerende læser faglitteratur på engelsk og kan forstå en forelæsning på engelsk
- derudover skal de studerende (senest) i løbet af deres kandidatuddannelse at erhverve sig færdighed i at læse faglitteratur på et sprog efter eget valg
- hvis førstesproget hverken er dansk, et nordisk sprog eller engelsk, træffes der individuel beslutning om fremmedsprogsvalget
- tilegnelsen sker gennem læsekredse og projektgrupper. Projekt-rapporter kan skrives på to sprog (f. eks. dansk/norsk eller dansk/engelsk)
- sprogvalget er i princippet frit, men begrænses i praksis af til rådighed stående vejlednings-ressourcer.

For udenlandske studerende

- det forudsættes at udenlandske studerende kan fungere fagligt på engelsk, mundtligt og skriftligt
- de studerende blandes så vidt muligt. Kommunikationssproget er normalt engelsk
- de studieaktiviteter der retter sig mod både danske og udenlandske studerende, gennemføres på engelsk
- udenlandske studerende kan gennemføre læsekredse eller projekter på et sprog de kan blive enige om, f. eks. tysk, fransk eller spansk

Lærer- og censorkorps

Ved sammensætning af lærer- og censorkorps lægges der vægt på at mange forskellige sprog er repræsenteret.

Det er klart at et fag som Kultur- og sprogødestudier fører en bevidst sprogpolitik – men det jeg synes er interessant, er at denne politik ikke er urealistisk for andre fag, også uden for humaniora, hvis viljen er til stede.«

6. www.ruc.dk/isok/fag/kultsprog/velkommen/

Som det fremgår, skal lærere i dag – som et minimum! – være i stand til at undervise og forske på engelsk. Universitetet har en forpligtelse til at understøtte læreren heri. Det samme gælder det teknisk-administrative personale der involveres i internationalt samarbejde. Derfor anbefaler rapporten

»– at undervisere og administrativt personale får mulighed for at styrke deres færdigheder inden for sprog og interkulturel kommunikation således at de kan indgå i forpligtende og meningsfuldt samarbejde med kolleger uden for Danmark og/eller kan undervise på fremmedsprog inden for deres fagområde

I praksis behøver det ikke nødvendigvis kun at handle om engelsk. For den videnskabelige udveksling kan andre sprog være lige så relevante. Men der er nok ingen tvivl om at hvis man af hensyn til den internationale mobilitet vil udbyde engelsksprogede uddannelser i større omfang – og det ser det ud til at man vil – så er der behov for at holde nøje opsyn med kvaliteten og at investere i en udvikling undervisernes engelskkompetencer.

Forskning

Når det gælder forskning, bør forskningsmiljøer forholde sig bevidst til sprogvælge i forbindelse med publikationer ud fra en afvejning af hvilke internationale og lokale netværk man ønsker at indgå i. Universitetet må sørge for at deres ph.d.-studerende og ansatte får den nødvendige uddannelse og rådgivning. Det kan ske f. eks. gennem

»Sprogkompetencecentre«

Inspireret af bl.a. tyske universiteters *Sprachenzentren* foreslår gruppen at der indrettes sprogkompetencecentre ved universiteterne som skal tilbyde sprogkurser, forskellige former for rådgivning og service, herunder sproglig revision af fremmedsprogede artikler. På RUC er det planen også at tilknytte noget forsknings- eller udviklingstid for at øge sprogarbejdets kvalitet og prestige.

»Kompetenceudviklingsplan«

Alle kategorier af videnskabeligt personale og teknisk-administrativt personale skal have tilbud om kompetenceudvikling hvori der indgår sprogtilegnelse. På RUC arbejder vi med en model for kompetenceudvikling hvor sprog indgår på lige fod med f. eks. pædagogisk udvikling og IT som et fast element i de videnskabelige medarbejders kompetenceudvikling. En tilsvarende model findes for det teknisk-administrative personale.

3.4.3 Fornyelse af sproguddannelserne

En af de vigtigste sprogpoltiske opgaver for universiteterne i disse år er fornyelsen af sproguddannelserne, sådan som titlen lyder på denne konference. Jeg ser en klar sammenhæng mellem universitetets generelle, overordnede sprogpolitik og sproguddannelserne. Sagt i korthed: En pluralistisk sprogpolitik der signalerer at sprog er vigtigt i almindelighed, og at også andre fremmedsprog end engelsk er vigtige, styrker sproguddannelserne, det højner deres prestige.

Jeg tror ikke at billedet er så entydigt negativt som man ofte vil tegne det. Det er rigtigt at sproguddannelserne i dag er i en identitets- og motivationskrise, men det er en krise de har brug for for at kunne forny sig. Og faktisk ser vi i dag også en tendens til at universiteterne øger deres sproglige kompetencer og uddannelses-tilbud. Der er en stigende interesse for sprog som tyrkisk, arabisk og asiatiske sprog. De store universiteter har her et særligt ansvar for at sikre den sproglige og kulturelle mangfoldighed i kompetencer og studiemuligheder. Lunds Universitet hører jo til dem der har en stor tradition i så henseende. – Ved danske universiteter har krisen ført til kritisk selvransagelse, undersøgelser og refleksioner over sproguddannelsernes tradition og aktuelle opgaver, bl. a. en konference for halvandet år siden under den sigende titel *Changing philologies*.⁷

7. H.Lauge Hansen (ed.) 2002
Changing Philologies. Contributions
to the Redefinition of Foreign Lan-

guage Studies in the Age of Globali-
sation. Museum Tusculanum. Univer-
sity of Copenhagen

Umiddelbart består sproguddannelsernes krise i en for lille tilgang af studerende og et for stort frafald. Store velrenommerede institutter der tidligere kunne vælge og vrage blandt de bedste studerende, stod for et par år siden pludselig i den situation at de måtte tage hvad der kom, og personaleindskrænkninger stod for døren. Det er i denne forbindelse interessant at notere at krisen ikke kun rammer sprogfag som fransk, tysk og russisk, men faktisk også gør sig gældende for engelskfagets vedkommende. Det er et af analyseresultaterne i en »hvidbog» om sproguddannelserne som blev udgivet på det humanistiske fakultet på Københavns Universitet sidste år.⁸

En del af kriseårsagen ligger givetvis i forskydninger i sprogenes indbyrdes status; de gamle europæiske fremmedsprog, fransk og tysk, mister i betydning, engelsk og spansk vinder frem. Krisen skyldes dog nok især en uddannelsesstruktur og et indhold som skal tilpasse sig nye opgaver.

Jeg vil her trække nogle momenter frem:

1. Fra nationale filologier til pluralistiske sprog- og kulturstudier

For det første et identitetsskifte fra de traditionelle nationale filologier til sprog- og kulturfag i en globaliseret verden. Fremmedsprogene har i mange år haft en meget fast identitet bestående af sproglige discipliner, af litteratur og lidt historie og samfundsforhold. I de sidste ca. 30 år er der sket en uddifferentiering og specialisering, både mht. genstand og teorier og metoder:

Fag som engelsk og fransk dækker i dag et kæmpemæssigt fagligt felt. Der skal prioriteres, og de studerende er ikke altid enige i prioriteringerne; vi ved f. eks. fra en undersøgelse på Romansk Institut i København at de studerende mener at forholdet mellem f. eks. Spanien/Portugal og Latinamerika er skævt og de ønsker mere omfattende studier i Latinamerika. Også i et fag som tysk er

8. De moderne fremmedsprog ved Københavns Universitet. En hvidbog om de moderne fremmedsprogsuddannelsers aktuelle situation og frem-

tidige udfordringer. Sprogfagenes identitetsudvalg. Det Humanistiske Fakultet Københavns Universitet 2002

sprog- og kulturstudier blevet mere differentierede og varierede. Man studerer selvfølgelig standardtysk nu som før, men også sociolinguistiske emner som f. eks, kønssprog, sprogbrug i medier etc.

Også de videnskabelige tilgange er mangfoldiggjort. Der er sket en eksplosiv teoretisk udvikling med mange nye specialiseringer. Nogle gange opfattes det som et problem. Jeg hælder til at opfatte det som en rigdom, lige som Hanne Leth Andersen⁹ har argumenteret for i sit bidrag til »Changing Philologies«. Gennem de moderne sprogfag har vi adgang til en mangfoldighed af forskellige teoretiske tilgange og tankeformer. For min egen del har jeg, som er germanist, de senere år hentet inspiration i den kritisk-historiske diskursanalyse som er udviklet i Wien, og som repræsenterer en anden tilgang end den mere udbredte, britiske tilgang. Den tyske lingvist Konrad Ehlich¹⁰ har været inde på at vi skal opretholde forskellige nationale videnskabssprog for at sikre mangfoldigheden i videnskabelige tilgange og tankeformer. De moderne sproguddannelser har her en klar mission som formidlere af denne diversitet, og teoretisk mangfoldighed og pluralisme er derfor også kodeord for sproguddannelserne.

2. Åbne curricula og undervisningsformer

Svaret på de mange specialiseringer og fagtrængslen er, mener jeg, en struktur og pædagogisk praksis der i højere grad åbner sig for og imødekommer de studerendes interesser og prioriteringer. Større valgfrihed for de studerende, større frihed til kombinere forskellige genstandsområder og tilgange og til at fordybe sig i og udforske de problemstillinger der har deres interesse.

Ikke i den forstand at *anything goes*. Konstituerende for studiet er stadig sammenhængen mellem sprog og kultur, men på mangfoldige og nye måder. Et eksempel på hvordan videnskabelige tilgange krydser faggrænserne og optages i sprogstudierne er anven-

9. Hanne Leth Andersen: The Situation of the Foreign Language Studies. »Modern Language Studies in Current Educational Planning«. In Lauge Hansen (ed.) 2002

10. Konrad Ehlich: Deutsch als Wissenschaftssprache für das 21. Jahrhundert. I German as a Foreign Language, April 2000 (www.daf.uni-muenchen.de)

delsen af etnografiske metoder i sproguddannelserne.¹¹ Det interessante ved denne tilgang er at den kan ses som en fornyet udgave af den traditionelle filologi, hvor sprogforståelse og -analyse er kongevejen til kulturforståelse. Samtidig sætter den de studerende i en aktiv rolle; de skal gennem egne undersøgelser trænge ind kulturelle nøglebegreber og praksisser som organiserer tilværelsen i den kultur som er genstand for deres studier.

Fremmedsprogenes krise og fornyelse er baggrund for dannelse af et dansk netværk, *Sprog- og Kultur-netværket*, for forskning og undervisning på fremmedsprogsfagene, og hvor samtlige universiteter og handelshøjskoler har engageret sig. Det kunne være spændende hvis man på tilsvarende vis kunne danne et nordisk netværk med henblik på at udveksle ideer og inspiration mellem sproguddannelser i Norden.

3. Erhvervsperspektiver, kompetencer – og samarbejde

Den anden del af identitetskrisen handler om erhvervsperspektiver. Mange universitetsstuderende ønsker at blive og bliver faktisk gymnasielærere. Men en voksende del ønsker en karriere på det ny arbejdsmarked for humanister, og disse studerende har svært ved at se et erhvervsperspektiv for sig i sprogstudierne. Det er nærliggende at kræve mere erhvervsretning af studierne, men jeg tvivler på at det er den rigtige vej at gå for universiteterne. Jeg vil hellere gå ind for en tredje vej, nemlig praktik i uddannelserne og mere viden om og udforskning af den praksis som vi sender de studerende ud i.

Den traditionelle måde at beskrive uddannelser på i Danmark er gennem de faglige discipliner, sprog, litteratur osv. For øjeblikket forsøger man – og det gælder hele uddannelsessystemet på tværs af niveauer – at definere uddannelserne ved de *kompetencer* som de skal føre frem til. Også sprogstudierne er i gang med den-

11. Se f.eks. Roberts, C., M. Byram, A. Barro, S. Jordan & B. Street 2001

Language Learners as Ethnographers. Clevedon: Multilingual Matters

ne øvelse. Som led i Bologna-processen er der blevet arbejdet med en *kvalifikationsnøgle*¹² som for nyligt er blevet afprøvet i forbindelse med evaluering af tyskuddannelser. De kategorier man har arbejdet med, var:

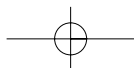
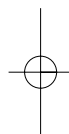
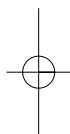
- intellektuelle kompetencer
- faglige kompetencer
- praksiskompetencer.

Vores opgave var at analysere uddannelsen med disse kategorier, og det viste sig, mener jeg, som en farbar vej til at højne bevidstheden om hvad det er vi vil med vores uddannelser, og også til at afsløre svage punkter.

Man kunne forestille sig at et samarbejde i Norden bl.a. kunne handle om at udvikle kompetenceprofiler på forskellige niveauer, svarende til bachelor- og kandidatniveau. Fordelen ved denne fremgangsmåde er at vi på denne måde gør uddannelserne gennemsigtige og sammenlignelige med hinanden uden at ensrette dem. Som vi ved: Den første betingelse for samarbejde er gensidigt kendskab. Den anden er en forskel som er tilstrækkelig stor til at gøre samarbejdet attraktivt.

12. Mod en dansk kvalifikationsnøgle for videregående uddannelser. Bologna følgegruppens arbejds-

gruppe om QF («Qualifications Framework») Januar 2003.
www.videnskabsministeriet.dk

Deltagare

Petter Aaslestad, NYNU, Norge

Aino Ahonen, Nordiska ministerrådet

Lars Alberius, Nordiska ministerrådet

Borghild Abusland, Utdannings- og forskningsdepartementet, Norge

Hans Aili, Stockholms universitet, Sverige

Hanne Leth Andersen, Århus Universitet, Danmark

Göran Bexell, Lunds universitet, Sverige

Jan Ivar Bjørnflaten, Universitetet i Oslo, Norge

Thorunn Bragadóttir, Menntamálaráðuneytið, Island

Rita Cancino, Aalborg Universitet, Danmark

Kirsti Koch Christensen, Universitetet i Bergen, Norge

Gitte Duemose, Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, Danmark

Halvor Eifring, Universitetet i Oslo, Norge

Erik Haakon Egeberg, Universitetet i Tromsø, Norge

Arne Halvorsen, NYNU, Trondheim, Norge

Ellen Hansen, Rektorkollegiets Sekretariat, Danmark

Hilde Hasselgård, Universitetet i Oslo, Norge

Tor Hauken, Universitetet i Bergen, Norge

Audur Hauksdóttir, Háskóli Íslands, Island

Michael Herslund, Handelshøjskolen i København, Danmark

Jaana Hiltunen, Nordiska ministerrådet
Karen Sonne Jakobsen, Roskilde
Universitetscenter, Danmark

Tomas Johansson, Gymnasieförbundet
Landskrona, Kävlinge, Svalöv, Sverige

Margrét Jónsdóttir, Háskóli Íslands, Island

Ahti Jänntti, Jyväskylän universitet, Finland

Fred Karlsson, Helsingfors universitet, Finland

Lillemor Kim, SISTER, Stockholm, Sverige

Wolfgang Koch, Handelshøjskolen i Århus, Danmark

Torsten Källemark, Högskoleverket, Sverige

Riitta Lampola, Nordiska ministerrådet

Lars-Gunnar Larsson, Uppsala universitet, Sverige

Karen M. Lauridsen, Handelshøjskolen i Århus, Danmark

Ole Lauridsen, Handelshøjskolen i Århus, Danmark

Wolfgang Mackiewicz, Freie Universität Berlin, Tyskland

Malin Malm, Real Communication, Lund, Sverige

Helena Mähler, Högskoleverket, Sverige

Kerstin Norén, Göteborgs universitet, Sverige

Karin Odencrants, Utbildningsdepartementet, Sverige

Riitta Pyrkko, Åbo universitet, Finland

Alf Rasmussen, Nordiska ministerrådet

Hanne Rochholz, DanmarkVoksen
uddannelsecentret, Århus, Danmark

Peter Sedlacek, Umeå universitet, Sverige

Mariann Skog-Södersved, Vasa universitet, Finland

Lars Steensland, Lunds universitet, Sverige

Sven Strömquist, Lunds universitet, Sverige

Lennart Ståhle, Högskoleverket, Sverige

Heikki Suomalainen, Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitto, Finland

Eisa Suomela-Salmi, Åbo universitet, Finland

Svavar Hrafn Svavarsson, Háskóli Íslands, Island

Jan Svensson, Lunds universitet, Sverige

Oddny G. Sverrisdóttir, Háskóli Íslands, Island

Peppi Taalas, Jyväskylän universitet, Finland

Kristina Arnrup Thorsbro, København, Danmark

Krista Varantola, Tammerfors universitet, Finland

Gunhild Vidén, NTNU, Trondheim, Norge

Litteraturlista

- Att vara eller inte vara? Frågan om småspråkens framtid i den svenska högskolan – ett regeringsuppdrag. Högskoleverket 2003. Internet: www.hsv.se
- Dansk Sprognævns forslag til retningslinier for en dansk sprogpolitik (2003) på www.dsn.dk
- English-Language-Taught Degree Programmes in European Higher Education, *ACA Papers on International Cooperation in Higher Education*, Bonn: Lemmens 2002, Friedhelm Maiworm, Bernd Wächter. Internet: http://www.aca-secretariat.be/04news/current_issues.htm#ELTDPs
- Fremmedsprog i den danske skole. Red. Signe Holm-Larsen. Dansk skolemuseum i kommission hos Kroghs forslag A/S.
- Michael Herslund: Dansk som videnskabsprog. *Humaniora* nr. 2, 2000.
- Michael Herslund: Den ensprogede virkelighed. *Fremtidsorientering* nr. 1, 2000.
- Michael Herslund: Sprogpolitik og sprogpolitiker. *Sprogforum* 19, 2001.
- Høgre utdanning i Norden i et komparativt perspektiv. Rapport av en arbeidsgruppe oppnevnt av styringsgruppen fær nordisk samarbeid innen høgre utdanning (HØGUT). Kan beställas via: www.norden.org
- Language Policies in Higher Education. Invitation to a Debate. Sjur Bergan (ed). Strasbourg 2002. Council of Europe Publishing. Internet: <http://www.coe.int/T/E/Communication/5Fand%5FResearch/Publishing/>
- Lika olika. En jämförande studie av högre utbildning och forskning i de nordiska länderna, av Lillemor Kim. Högskoleverket 2002. Internet: www.hsv.se
- Multilingualism and New Learning Environments. (2001) Internet: <http://www.fu-berlin.de/elc/en/langpol.html>
- Web site: Sprogenes rolle i det europæiske rum for højere uddannelse, Handelshøjskolen i Århus, 2003 på www.asb.dk/elc2003
- Sprogpolitik på de danske universiteter. Rapport med anbefalinger (Rektor-kollegiet 2003) – <http://www.rks.dk/sider/internationalt/Sprogpol.pdf>
- Utvärdering av ämnena latin, grekiska och nygrekiska vid svenska universitet. Högskoleverkets rapportserie 2002:3 R. Internet: www.hsv.se
- »Vi föds inte vid gränsen!«. Motivation och hinder avseende invandrares kompetensutveckling i Norden – ett tankedokument. Karin Bentsson Sandberg och Mohamed Chaib. Encell 2002. Internet: <http://www.norden.org/uddannelse/sk/publikationer.asp?lang=1>

